

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ · ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ ΠΑΡΡΕΝ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β' ΕΤΟΣ 27^{ον} | ΑΘΗΝΑΙ 1-31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1913 | ΑΡΙΘΜΟΣ 104~~6~~

ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Δέν κατορθώθη καθώς είχαμε προαναγγείλει νά εκδώσωμεν τὸ Χριστουγεννιάτικον Τεύχος ἀφιερωμένον εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν Ἑλληνίδων κατὰ τὸν πόλεμον. Ἡ δρᾶσις αὐτὴ μετὰ τὴν μελέτην τῶν σημειώσεων ποῦ μᾶς ἐστάλησαν καὶ τῶν πληροφοριῶν ποῦ ἐλάβομεν εἶναι τόσοσιν μεγάλη, ὥστε ὄχι ἔν ἡ δύο τεύχη, ἀλλὰ ὀγκώδες βιβλίον θὰ χρειασθῆ νά ἐκδοθῆ διὰ νά τὴν περιλάβῃ.

Τὸ τεύχος ἔν τούτοις τῆς Πρωτοχρονιάς θὰ ἀφιερωθῆ ὀλόκληρον εἰς τὰς γενικὰς γραμμάς τῆς δράσεως αὐτῆς, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀποτελέσουν σειρὰν διαλέξεων τοῦ Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων.

Ἐναρξίς τῶν διαλέξεων θὰ γίνῃ τὴν προσεχῆ Κυριακῇ 5ην Ἰανουαρίου καὶ ὥραν 4ην μ. π.

Τὰς διαλέξεις τοῦ Λυκείου τῶν Ἑλληνίδων ἠυδόκησε νά ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν Ὑψηλὴν Προστασίαν Τῆς ἡ Α. Μ. ἡ Βασίλισσα.

Ἡ πρώτη διάλεξις θὰ περιλάβῃ τὰς Ἑλληνίδας εἰς τὸν πόλεμον ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον καὶ θὰ καταλήξῃ εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν δύο Βασιλισσῶν Ὀλγας καὶ Σοφίας.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΦΕΜΕΝΙΣΤΙΚΗ ΕΟΡΤΗ

Χριστούγεννα! Ἡ μεγαλητέρα εἰς τὸν κόσμον ὅλον φεμινιστικὴ εορτή. Ἡ γυναῖκα ἡ δούλη, ἡ γυναῖκα ποῦ πωλεῖται καὶ ἀγοράζεται, ἡ γυναῖκα ποῦ δέν δύναται νά εἰσέλθῃ εἰς τὰ ἄδυτα τοῦ ναοῦ, ἡ γυναῖκα ποῦ ἐπιστεύθη ὅτι ἐσκόρπισεν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀμνηστίαν, ἡ γυναῖκα ἡ καταραμένη γίνεται ἀπὸ τῆς μιᾶς στιγμῆς εἰς τὴν ἄλλην μητέρα Θεοῦ.

Δέν μεσολαβεῖ ἔν τῷ μεταξύ κμμμία κοινωνικὴ ἐπανάστασις, κανέν ἀπὸ τὰ μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα ἐκρίζωνουν παλαιὰς ἰδέας, παλαιὰς ἐξείς, παλαιὰ ἔθιμα.

Ὅταν οἱ μάγοι ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν Περσίαν, διὰ νά ἐπισκεφθοῦν τὸν Θεόν, ὅπου ἐγεννήθη ἀπὸ μίαν γυναῖκα, ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν χώραν τοῦ γυναικωνίτου, ἀπὸ λαόν, ὁ ὁποῖος ὑποτιμᾷ τὴν γυναῖκα, ὅπως καὶ ὁ Ἰουδαϊκός.

Καὶ πιστεύουν αὐτοί, ὅπως ἀργότερα θὰ πιστεύσῃ ὁ κόσμος ὅλος ὅτι ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ γεγονός ὑπερφυσικόν, εἰς τὸ ὁποῖον κανεὶς ἄνδρας δέν ὑπῆρξε τόσοσιν τέλειος ὅσον ἡ ἀπλῆ καὶ ἀγνή κόρη τῆς Βηθλεέμ, διὰ τῆς ὁποίας καὶ μόνης ἔγενεν ἡ Θεῖα ἐνανθρώπισις εἰς τὸν κόσμον.

Καὶ ἡ μὲν φυλὴ τοῦ Δαυὶδ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν φθίνεται ὅτι κατὰγεται ἡ Μαρίκ θεωρεῖ δόξαν καὶ τιμὴν τῆς ὅτι ἀπὸ αὐτῆν ἐγεννήθη ἡ μητέρα τοῦ περιμενομένου Μεσσία. Τὸ φύλον

ὅμως εἰς τὸ ὅποιον ἀνήκει ἡ μητέρα τοῦ Χριστοῦ ἔμεινε αἰῶνας καὶ καιροὺς ἀκόμη παρηγ-
κωνισμένον, διότι ὀλίγοι ἀντελήφθησαν καὶ
ἀπὸ τοὺς νεοφύτους ἀκόμη τῆς νέας θρησκείας,
ποῖον μυστήριον ἔκρυπτεν ἡ διὰ τῆς γυναικὸς
γέννησις τοῦ Χριστοῦ.

Πρωτότερα ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ πρὶν νὰ
γεννηθῆ ὁ Χριστὸς εἰς τὸν κόσμον οἱ Ἄριοι
καὶ οἱ παλαιοὶ Ἰνδοὶ εἶχαν ὑψώσει τὴν γυναῖκα
εἰς περιωπὴν τοιαύτην, ὥστε αὐτὴ μόνη νὰ δύ-
ναται νὰ προσεύχεται εἰς τοὺς θεοὺς καὶ νὰ
γίνεται εὐμενῶς δεκτὴ ἢ προσευχὴ τῆς. Καὶ εἰς
ὕμνους ὠραίους ψάλλεται ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τῆς
ἐποχῆς ἐκείνης ἡ ἀγνότης καὶ τὸ ψυχικὸν καὶ
φυσικὸν κάλλος τῆς παρθένου, τῆς ὁποίας αἰ-
δεήσεις εἰσακούονται παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἄλλ' οἱ παλαιοὶ Ἰνδοὶ δὲν ἐπίστευαν ὅτι
ἡ γυναῖκα ἦτο ἡ αἰτία τῆς ἁμαρτίας τῶν πρω-
τοπλάστων, ἀφοῦ κατὰ τὴν ἰδικὴν των Γρα-
φήν, τὰ πράγματα συνέβησαν κατὰ τρόπον,
ὥστε ἡ γυναῖκα νὰ προσπαθῆσαι νὰ σώσῃ τὸν
ἄνδρα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα μὲζὴ με αὐτόν.

Μετὰ τὴν Ἰουδαϊκὴν παράδοσιν τῶν πρωτο-
πλάστων, ἡ ἀνθρωπότης ὀπισθοχώρησε τόσον,
ὥστε οὔτε μετὰ τὴν διὰ τῆς γυναικὸς ἐκκλήρω-
σιν τοῦ Θεοῦ νὰ ἐννοηθῆ ἢ εὐεργετικὴ δύ-
ναμις τῆς. Μεσάζουσα αὐτὴ μεταξὺ Θεοῦ καὶ
θνητῶν δίδει τὸ μέτρον τῆς ἐπὶ τοῦ ἀνδρός
ἠθικῆς ὑπεροχῆς ὡς μητέρα, δίδει τὸν τύπον
τῆς ἰδανικῆς τελειότητος, εἰς τὸν ὅποιον δύνα-
ται νὰ ἐξαρθῆ ὡς ἄνθρωπος.

Ἡ μισὴ ἀνθρωπότης διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ
Χριστοῦ ἀνακτὰ τὴν θέσιν τῆς εἰς τὸν κόσμον
καὶ ἔρχεται μετὰ τὴν ἀγάπην ποῦ εἶναι ἡ μεγάλη
καὶ ἡ ἀκατάβλητος δύναμις νὰ ἀναγεννήσῃ καὶ
νὰ ἐκπολιτίσῃ τὸν ἄνθρωπον. Ἡ γέννησις τοῦ
Χριστοῦ ὄφειλε νὰ εἶναι δι' αὐτὸ ὅχι ἡ ἑορτὴ
τῶν παιδιῶν, ἀλλ' ἡ ἑορτὴ τῆς ἀνακηρύξεως
τῆς γυναικὸς εἰς παράγοντα πολύτιμον καὶ δυ-
νατὸν τῆς ἀνθρωπίνης εὐτυχίας καὶ τελειότητος.

Ὁ Χριστὸς ὑπῆρξε φεμινιστής, διότι ὑπῆρξε
πρὸ παντὸς μεγαλοφυῆς καὶ διότι ἤξευρεν ὅτι
ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης μόνον διὰ τῆς γυναι-
κὸς ἠδύνατο νὰ διαδοθῆ, νὰ ἐξαπλωθῆ καὶ νὰ
ἐπικρατήσῃ. Ὁ Χριστὸς ὑπῆρξε φεμινιστής
διότι ὑπῆρξε δίκαιος καὶ ἠθέλησε νὰ ἐξαιρέσῃ
καὶ ἐξυψώσῃ τὴν μητρότητα, μέχρις αὐτοῦ τοῦ
Θεοῦ. Καὶ ἐὰν τὸ παράδειγμα τοῦ Χριστοῦ
ἤρχισαν νὰ ἀκολουθοῦν σήμερον καὶ οἱ ἄνθρω-
ποι καὶ οἱ ὀπαδοὶ του νὰ πολλαπλασιάζωνται
εἰς τὸν κόσμον, αὐτὸ ὀφείλεται καὶ πάλιν εἰς
τὴν δύναμιν τῆς γυναικὸς, ἡ ὁποία μετὰ τὴν
ἀγάπην, τὴν αὐταπάρησιν καὶ τὸν ἀλτρουϊ-
σμὸν ἐδρακίωει τὴν νεωτέραν οἰκογένειαν καὶ

ἀνιδρύει τὸ κοινωνικὸν οἰκοδόμημα ἐπάνω εἰς
θεμέλια ἰσχυρὰ καὶ ἀκατάβλητα.

Ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ μένη καὶ θὰ μένη
ἐν τούτοις ἐκάστοτε ἡ συμβολικὴ ἐπέτειος τῆς
ἀπελευθερώσεως τῆς γυναικὸς ἀπὸ τὴν πα-
λαιὰν πρόληψιν, καὶ τῆς ἀναγεννήσεώς της
εἰς μίαν νέαν ζωὴν ἀγάπης, ἐνεργείας καὶ δρά-
σεως, ζωὴν ἐξόχως εὐεργετικὴν διὰ τὴν ἀνθρω-
πότητα.

K. PAPPEN

ΚΡΗΤΙΚΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Εἶναι δυνατὸ κρῦο, καὶ βρέχει, βρέχει ἡμέ-
ρες ἀμέτρητες. Ἐξω ὅλα εἶναι σιωπηλὰ καὶ
ἥσυχα. Ἀλλὰ μέσα εἰς τῆς ψυχῆς, εἰς τῆς παι-
διάτικες ψυχῆς μας πτερυγίζει ἡ χάρις τῶν Χρι-
στιουγέννων.

Εἰς τὸ σπῆτι μας, ἕνα σπῆτι ἀπέραντο με-
γάλα δωμάτια, μεγάλες σάλες, μεγάλη κουζίνα,
μεγάλες ἀλλῆς καὶ ταράτξες ὑπάρχει ξεχωριστὴ
κίνησις καὶ ζωηρότης καὶ δουλειά. Ἡ κουζίνα
εἶναι τὸ κέντρον τῆς χριστουγεννιάτικης ἐτοι-
μασίας. Καθὼς εἶναι μεγάλη μετὰ τρία παρά-
θυρα πρὸς τὴν αὐλὴν καὶ δύο πρὸς τὸ περι-
βόλι, φωτίζεται ἔκτακτα, καὶ μέσα κυκλοφοροῦ-
μὲν ἄνετα ἡ μητέρα, μετὰ τὰ δύο μεγαλύτερα παι-
διὰ καὶ ὅλο τὸ προσωπικὸν τῆς ὑπηρεσίας.

Τρία τραπέζια στενόμακρα, τὸ ἕνα κολλητὰ
εἰς τὸ ἄλλο εἶναι τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὅποιον συγ-
κεντρώνεται ὅλη μου ἡ προσοχή. Ὁ ὑπηρέτης
μας ὁ Στυλιανὸς, ἕνα παλλημάρι ὡς δέκα ὀκτώ
χρόνων, μελαχροινὸς με λεπτὸ μαῦρο μονοτάκι
καὶ θανασία μαῦρα μάτια ἀνοίγει ἐπάνω εἰς
τὰ τραπέζια φύλλα μεγάλα, ἀπλωτὰ, ὀλόλευκα
καὶ λεπτὰ ὅσιν ἄσπρες μεταξωτὲς μουσουλίνες.

Ὁ Στυλιανὸς πρὶν νὰ ἔλθῃ στὸ σπῆτι μας
ἦτο σοφρατζῆς εἰς ἕνα πλούσιο Τούρκικο σπῆτι.
Ἐκεῖ ἔμαθε νὰ ἀνοίγῃ τὰ φύλλα τὰ περιφρημα-
γὰ τὸν τσεβερμέ, τὰ τρίγωνα καὶ τοὺς μπα-
κλαβάδες, ποῦ ἔμεναν κἄτασπρα, καὶ ἀφράτα
καὶ ὅταν τὰ γλυκίσματα ἦσαν ψημένα εἰς τὸν
περὸ δυνατὸ φούερον.

Ὁ Στυλιανὸς εἶναι ὁ ἀδελφὸς τῆς Ἐλένης
ἡ ὁποία ἦτον ὑπηρέτρια τῆς μητέρας μου πρὸ
τοῦ γάμου της καὶ ἔμεινε μαζί της καὶ ὕστερα
ποῦ ὑπανδρεύθη. Εἶναι νέα, γρηῃ, με ἕνα πρό-
σωπο ὅσιν ὀλοστρόγγυλο φεγγάρι, καὶ ὅπως αὐτὸ
χωρὶς ἔκφρασιν καμμίαν ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα φῶς
ποῦ σκορπᾷ γύρω της ἡ ὑγεία καὶ μία δυνει-
δητὴ χάρις τῆς ζωῆς.

Ἡ Ἐλένη εἶναι τόσο δυνατὴ, ποῦ ὅταν περ-
πατεῖ τὸ σπῆτι τρέμει ὅσιν νὰ γίνεταί σεισμός ἢ
νὰ περῶ ἄμαξοστοιχία. Γελᾷ τόσον ζωντανὰ
ὅσιν ἄλογο νέο καὶ χαρούμενο, ποῦ χρεμετίζει

Ο ΠΕΡΙΟΔΕΥΤΩΝ ΑΝΑ ΤΑΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΑΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ

τὴν ἀνοίξει μέσα εἰς τὸν ὀλοπράσινο κάμπο.
Καὶ δουλεύει τόσο, ὥστε νὰ μὴν κάθεται πορὰ
μόνον τὰ βράδια ἀργὰ μετὰ τὸ φαγητό, γύρω
εἰς τὸ μαγγάλι, γὰρ νὰ ἀκούῃ τὰ παραμῦθια ποῦ
μας διηγεῖται ἡ νιαντὰ.

Ἡ Ἐλένη ἐδρίσκειται εἰς ἕκαστα πρὸ τῆς
τέχνης τοῦ ἀδελφοῦ της, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ἕνα μι-
κρὸ στρογγυλόπλαστο κομματάκι ζύμι, σὲ ὀλίγα
λεπτὰ ἀνοίγει καὶ ἀπλώνει εἰς τὰ τρία τραπέζια
ἕνα ἀπέραντο φύλλο ὅσιν σεντόνι. Χωρὶς τὴν
συνειδησμένη στρογγυλὴ βέργα ποῦ ἀνοίγουν
φύλλα, μόνον μετὰ τὰ δάκτυλα ποῦ πετοῦν ἐλα-
φρὰ γύρω εἰς τὴν ζύμην καὶ τὴν τραβοῦν κυ-
κλικά καὶ τὴν ἀνοίγουν καὶ τὴν ξεχειλόνουν ὅσιν
νὰ εἶναι ἐλαστικὴ καὶ ὀλοὲν τὴν στριφογυρίζουν,
καὶ τὴν ἀπλώνουν καὶ τὴν λεπταίνουν, γρηγορὰ,
πετακτὰ, ὥστε εἰς τὸ τέλος τὰ δάκτυλα νὰ μὴ

διακρίνονται μέσα εἰς τοὺς ἀφροὺς τῆς ἀρα-
χνωτῆς ζύμης, ὁ νέος ζαχαροπλάστης μετὰ τὴν
ἄσπρη του ποδιὰ καὶ τὸ ἄσπρο του ὑποκάμισο
φαίνεται ὅσιν ἕνας μάγος, ποῦ ἐκτελεῖ θαύματα
ταχυδακτυλοουργίας, καὶ ὀπτικῆς ἀπάτης.

Ἐνθὺς ποῦ τὸ φύλλο τελειώσῃ, στεγνώνει
μετὰ τρόπον περιέργων. Ἐνα λεπτότατο σιδερέ-
νη κόσκινο, με ἀναμμένα κάρβουνα, περῶ
ἐλαφρὰ ἐπάνω ἀπὸ τὸ φύλλο μετὰ τὴν ὁμοίαν
τέχνην καὶ ταχύτητα, ὥστε τὸ φύλλο νὰ στεγ-
γνώσῃ χωρὶς νὰ ξηρανθῆ. Τὰ διάφορα ὀλικά
ἀπὸ κρέμες καὶ μύγδαλα κοπανισμένα με σιρό-
πια εἶναι ἐτοιμασμένα ἀπὸ τὴν Ἐλένην καὶ τὸ
φύλλο παραγεμίζεται, τυλίγεται, κόβεται με διά-
φορες ροδίτσες, φόρμες καὶ μαχαίριζα, ἀπὸ τὴν
μητέρα καὶ τοποθετεῖται εἰς ταψιά. Ἐγὼ μετὰ
τὸν ἀδελφόν μου τριγυρίζομεν γύρω εἰς τὰ τρα-

πέζια παρακολουθούμε την μεταφορά των γλυκισμάτων εις τὰ ταψιά, τρέχουμε σὺν σκυλάκιω ὀπίσω ἀπὸ τὸ φόρεμα τῆς μητέρας καὶ βλέπομεν μὲ ἀγωνίαν τὸ μαῦρο ἀνοιχτὸ στόμα τοῦ φούρνου, ποῦ φαίνεται σὺν τὰ καταπίνῃ ξαφρικά ὅλα αὐτὰ τὰ ὄρατα πράγματα.

Καὶ τώρα τοὺς κουραμπιέδες ἀκούεται προστακτικὴ καὶ αὐστηρὰ ἢ φωνὴ τῆς μητέρας. Καὶ ἡ Ἑλένη μέσα εἰς μίαν σκάφην ζυμώματος δέσνει βούτυρο μὲ ζάχαρι καὶ ἡ νταντὰ ποῦ ἔχει εἰδικότητα γὰρ τοὺς κουραμπιέδες ζυγίζει τὸ νισοτὲ μέσα σὲ μιὰ χρυσὴ ζυγαρίτσα καὶ μουρμουρίζει γιατί τὸ ἀλεύρι ἐθάμπωσε τὰ γυαλιά της, γιατί τὴν τσαβοῦμεν ἀπὸ τὸ φόρεμα, γιατί μιλοῦμεν καὶ τὴν κάνομεν νὰ χάνῃ τὸν λογαριασμό.

Ἄλλὰ ἡ νταντὰ σιωπᾷ καὶ μένει ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι σὺν ἀπολιθωμένοι. Εἰς τὴν πόρτα τῆς κουζίνας ἐφάνηκεν ἡ σιλουέτα τοῦ πατέρα. Αὐστηρὸς πάντοτε, τώρα φαίνεται αὐστηρότερος ἀκόμη. «Ἄν μᾶς στείλων γλυκὰ ἀπὸ Τούρκους συμβούλους νὰ μὴν τὰ δεχθῆτε, καὶ οὔτε νὰ στείλετε στοῦ πασᾶ, λέγει μὲ φωνὴν ποῦ δὲν δέχεται ἀντίρρησην».

Ἡ μητέρα ἐν τούτοις ἐρωτᾷ μὲ δειλίαν, γιατί ἡ ἀπαρθεύσεις αὐτῆ;

Καὶ ἐκεῖνος μὲ τὸν ἴδιον πάντοτε τόνον: Γιατί οἱ Τούρκοι μελετοῦν σφαγὲς αὐριο βράδου εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν Χριστουγέννων.

Κεραυνοὶ ἂν ἔπεφτε εἰς τὸ σπῆν τὴν σιγμὴν αὐτὴν δὲν θὰ ἔκανε μεγαλύτερο κακό. Ἡ νταντὰ ἄφησε τὴν ζυγαρῖττὰ μὲ τὸ νισοτὲ νὰ πέσῃ ἀπὸ τὰ χέρια της. Ὁ Στυλιανὸς ἐπέταξε τὴν ἄσπρη ποδιὰ καὶ ἐστράφη πρὸς τὴν πλατὴν πόρτα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν διεκρίνεται ἕνας τοῖχος σκεπασμένος ἀπὸ ἀσημοδεμένα ὄπλα. Ἡ μητέρα μου ἐσωριάσθη ἐπάνω σὲ μιὰ καρέκλα ποῦ ἐυρέθηκεν ἀπ' ὀπίσω της. Καὶ ἡ Ἑλένη ἔγρο-θοκόπησε μὲ τόσην ὁρμὴν τὴν ζύμη των κουραμπιέδων, ποῦ παρ' ὀλίγον νὰ ἀναποδογυρίσῃ ἢ σκάφη.

Καὶ μόνον ἡμεῖς τὰ παιδιὰ δὲν ἀνησυχίσαμεν. Ἡ σφαγὲς τῶν Τούρκων ἔπαιζαν τόσον μέρος εἰς τὰ παραμύθια ποῦ μᾶς ἔλεγον, ὥστε μιὰ περισσότερη ἀπὸ τῆς πολλῆς δὲν μᾶς ἀνησύχησε.

Ἐγὼ μάλιστα ἐσυλλογίσθηκα. Ἀφοῦ δὲν θὰ ἐστέλαμεν γλυκὰ εἰς τὸν πασᾶ, χωρὶς ἄλλο θὰ ἔμεναν γὰρ μᾶς περισσότερα....

Ὁ πατέρας εἶχε φύγει ὅπως ἦλθε, χωρὶς μίαν λέξιν ἐνθαρρύνσεως, χωρὶς νὰ φανῇ δι' ἀντιλαμβάνετο τὴν ἀγωνίαν ποῦ εἶχαν προξενήσει τὰ λόγια του εἰς τῆς ψυχῆς τῶν ἄλλων. Ἡ μητέρα ἐσηκώθη καὶ τὸν ἠκολούθησε σὺν σκυλάκιω.

Καὶ ἡμεῖς ἐμέναμεν ἀνήσυχτοι ἂν τὰ γλυκίσματα θὰ ἐτελείωναν ἢ ὄχι. Ἐξάφην ἕνα νέο πρόσωπον ἐπαραφέρει τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἡσυχίαν εἰς τῆς ψυχῆς τῶν ἀπλοϊκῶν αὐτῶν ἀνθρώπων. Τὸ κερὰ Μαριάμ μὲ τὴν Παναγία της, τὴν χρυσοσιόλιστη καὶ διαμαντοφορεμένη. Τὸ κερὰ Μαριάμ ἦτο μία θερηκεντικὴ προσωπικότης μέσα εἰς τὴν μικρὰν πόλιν καὶ ἐν εἶδος γιάτρισσας ποῦ ἐθεράπευε ὅσα κακὰ οἱ ἐπιστήμονες γιατροὶ δὲν εἴξευραν νὰ γιατρέψουν. Κοιτῆ, γεμάτη, κάτω ἀπὸ μιὰ γούνα, ποῦ ἐσώζετο ἀπὸ τὰ πλούτη ποῦ εἶχε στὰ νεράτα της ὅταν ἦτο σκλάβω ἐνὸς μεγάλου πασᾶ, μὲ τὸ πρόσωπο χαραγμένο εἰς ρυτίδας ποῦ διεσταυρόνοντο καὶ ἐσχημάτιζαν μικροσκοπικοὺς μπακλαβάδες, μὲ ἕνα ἀκτινωτὸ ἀπὸ ἄσπρα μαλλιά ποῦ ἔβγαυε κάτω ἀπὸ ἕνα κόκκινο φέσι, σκεπασμένο μὲ μαῦρὰ σκουφώματα, τὸ κερὰ Μαριάμ ἦταν ἡ θεὰ ὅλων τῶν καλῶν οἰκογενειῶν τοῦ τόπου.

Ὅπου ἐγίνετο γάμος, ἀρραβῶνας, γέννησις, βαπτίσμα τὸ κερὰ Μαριάμ παρενδύετο δικαιοματικῶς, μὲ τὴν Παναγία της εἰς τὰ ἀριστοκρατικὰ σπῆττα, χωρὶς τὴν Παναγία εἰς τὰ κατώτερα. Ὅπου ἐπῆρχεν ἀρρώστεια, ἐπιδημία, κίνδυνος, θάνατος, πένθος τὸ κερὰ Μαριάμ πρώτη καὶ καλλίτερη. Ἐδῶ ἐπαρηγοροῦσε καὶ ἐθεράπευε μὲ τὴν θαυματουργὸν δύναμιν τῆς Παναγίας. Ἐκεῖ διασκέδαζεν ἐλάμβανε δῶρα καὶ ἐχαρίζεν εὐχὰς καὶ εὐλογίας. Τὸ κερὰ Μαριάμ εἶχε ἕνα ἰδιαιτερο γνώρισμα εἰς τὰ θαύματα τῆς Παναγίας της. Προσηύχεται καὶ τὴν ἐπαρακαλοῦσε ὥρες ὀλόκληρες χωρὶς νὰ εἰξεύρη οὔτε τὸ Πάτερ ἡμῶν.

Τὰς παραμονὰς τῶν ἐορτῶν τῶν Χριστουγέννων τοῦ Πάσχα τὸ κερὰ Μαριάμ ἔπερνε τὴν Παναγία της ἀγκαλιὰ τυλιγμένη μέσα σὲ χρυσοῦ φαντα παρῖττὰ, τὴν ἐσκέπαζε καὶ μὲ τὸν μποξᾶ ποῦ ἐπρόσθετε ἐπάνω ἀπὸ τὴν γούνα της καὶ ἐπεσκέπτετο τὰ εὐπορώτερα σπῆττα, γὰρ νὰ φέρῃ εἰς αὐτὰ τὸ γούρι καὶ τὴν χαρὰ μὲ τὴν θαυματουργὸν της θεότητα. Τὰ Χριστόφωμα μετεβάλλοντο μὲ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτὴν εἰς ἀγασμένους ἄρτους καὶ τὰ ὀλόλευκα κολουράκια ἐπετύγγαναν πάντοτε.

Τὸ κερὰ Μαριάμ ποῦ εἶχε μάθει τὴν εἰδησιν τῶν σφαγῶν, ἔφθασεν εὐθὺς ὡς ἔφυγεν ὁ πατέρας, ἐποποθέτησε τὴν Παναγίαν της ὀρθὴν ἐπάνω εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ τρία τραπέζια, ἔφερον ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν σάλα τὰ ἀσημένια κανυτέρια καὶ ἀναψε τὰ κερά. Ἄρχισε τότε νὰ προσεύχεται ἀπὸ μέσα της, χαμηλοφώνως ἐμπρὸς εἰς τὴν λαμποκοποῦσαν ἀπὸ χρυσάφι καὶ διαμάντια θαυματουργὸν Παναγίαν. Ἐσταυρο-

κοπέιτο, ἀνεστίαζε καὶ ἔκαυε μετάνοιες. Ἡ προσευχὴ της ἐγίνετο ὀλοὴν περὶ δυνατὴ καὶ ἦτο ἕνα εἶδος αὐτοσχεδιασμένης ποιήσεως. Ὅταν ἐτελείωσε τὴν προσευχὴν της τὰ κερά ἐτριξαν. Τὸ θαῦμα τῶν Χριστουγέννων εἶχε γίνε. Οἱ Χριστιανοὶ ἐσώζοντο ἀπὸ τὰς σφαγὰς.

Ἡ μητέρα μου ποῦ εἶχε ἐπιστρέψει ἐν τῷ μεταξὺ καὶ παρηκολούθησε μὲ τοὺς δηηρέτας μας τὴν μικρὰν θερηκεντικὴν τελετὴν τῆς συμπαθητικῆς γοηούλας ἀνέκτησε τὸ θάρος της. Ἦνταντὰ εἰς ἕνα νεῦμα της; ἔπλασε τοὺς κουραμπιέδες, ἡ Ἑλένη τοὺς ἀράδειαζε στὴ λαμαρίνα καὶ ὁ Στυλιανὸς ἐξεφούρνιζε τοὺς μπακλαβάδες καὶ τὰ τρίγωνα.

Τὸ ἄλλο βράδον ἔγεινεν ἀπόπειρα σφαγῶν, ἀλλ' οἱ Χριστιανοὶ ὀπλισμένοι τὴν ἀπέτρεψαν. Ἡ Παναγία εἶχε κάμει τὸ θαῦμα της!

Η ΚΡΗΤΙΚΙΑ

ΜΑΡΜΑΡΕΝΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

Ὅτ' ἄς διηγηθῶ πῶς εἰς τὸ νεκροταφεῖο μικρῆς ἐκκλησίτσας χωρὶς σκαρφαλωμένου στὴν πλαγὰ βουνοῦ τῆς Ἀρχιδίας, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ μεγαλοπρεπῆ βελυπράσινα ἔλατα, καὶ τὸ χωρὶ μὲ τὰ ἄσπρα του σπιτάκια διαγράφεται θυματικῶς εἰς τὸ μαῦρο αὐτὸ φόντο, εὐρίσκεται τάφος μὲ ὠρχιὸ μαρμάρينو Σταυρὸ καὶ τρίγυρω εἶναι φυτευμένα ὄλα τὰ λουλούδια, ποῦ συνήθως κλλιεργοῦν οἱ χωρικοὶ. Λουλούδια ἔχουν καὶ ἄλλοι τάφοι, ἀλλὰ ἡ πολυτέλεια τοῦ μαρμαρίνου Σταυροῦ εἶναι μοναδική.

Εἶναι τώρα χρόνος περασμένος, τὰ στρατεύματα καθημέραν ἀναχωροῦσαν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἐνα γλυκὸ φθινοπωρινὸ ἀπόγευμα ἕνα σύνταγμα κατέβηκε εἰς τὸν Πειραιᾶ, διὰ νὰ μεταβῇ διὰ θαλάσσης, ὅπου τὸ ἐκαλοῦτε ἡ ἀνάγκη τῆς Πατρίδος.

Τὸ σύνταγμα ἀκολουθοῦσε ἀνήσυχο ἕνα λουστράκι δώδεκα ἕως δεκατεσσάρων χρόνων, ὠμορφο μελαγχρινὸ παιδί. Εἶχε ἀφήσει τὸ καστέλι του εἰς ἕνα σύντροφο, καὶ ἀπὸ τὸ πρῶν ἐτριγύριζε εἰς τὰ παραπήγματα. Ἐφοβεῖτο μήπως ἔφευγαν, χωρὶς νὰ ἰδῇ τὸν Ἡλία του τὸν ἀγαπημένον του ἀδελφόν. Αὐτὸς εἶχε σταθῆ πατέρας δι' αὐτὸν καὶ μὲ τὴ βύρτσα τοῦ λούστρου κατῶρθωσε, νὰ ξεχρεώσῃ τὰ κτήματάκι τους πέρα στὸ χωρὶ καὶ νὰ στέλνῃ παπούτσια καὶ κανένα κοῦκο γιὰ τὸ Γιαννάκη τὸ ἀγαπημένον μικρὸ ἀδέρφι, καὶ γιὰ τὴν κυρούλα τὰ Χριστούγεννα μαντίλι καὶ ποδιά. Αὐτὸς ποῦ ἀργότερα τὸν ἐπῆρε κοντὰ του, τοῦ

ἔδειξε τὴν πέχνη τοῦ λούστρου, τὸν ἔβαλε στὸν Παρνασσὸ νὰ μάθῃ ὀλίγα γράμματα, καὶ μὲ τὸ κλέ τοῦ παράδειγμα τὸν ἔκλεμ ἕνα κλέ καὶ χρηστὸ παιδί. Ἀνήσυχος ὁ Γιαννάκης καὶ λίγο φοβισμένος κατῶρθωσε νὰ πλησιάσῃ τὸν ἀδελφόν του, — Θέλεις, Ἡλίας, λεπτὰ; βάζω τρία πεντάδραχμα. Ἐλεγα νὰ τὰ βάλω στὴ Λακίη, μὰ πῶρα, καὶ ἂν θέλῃς καὶ ἄλλα, ἐκεῖ ποῦ θὰ πᾶς, νὰ μοῦ γράψῃς; ξέρεις, πῶς κερδίζω καὶ πῶς ἔχω καὶ ἄλλα στὴ Λακίη.

Ὁ Ἡλίας ἐπῆρε τὰ πεντάδραχμα, εἶπε γλυκὰ λόγια στὸ Γιαννάκη. Νὰ ἦναι πάντα φρόνιμος, νὰ τοῦ γράψῃ, ὅταν θὰ τοῦ ἔστειλε τὴν διεύθυνσίν του, ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ ἐπῆγαινε, καὶ ἄμα λάβῃ γράμμα ἀπὸ τὸ χωρὶ ἀπὸ τὴν κυρούλα νὰ τοῦ τὸ ἐσωκλείσῃ.

Εἰς τὴν πρόσκλησιν ἐμβῆκεν ὁ στρατιώτης εἰς τὴ γρημμή, ἀφοῦ ἀπεχαιρέτησε τὸ ἀδερφάκι του, τὸ ὁποῖον ἠκολούθησε τὸ σύνταγμα ἐχάθη εἰς τὸ σιδηρόδρομο, κατέβη μὲ τὸν Πειραιᾶ καὶ ἔμεινε ὅσο εἰμποροῦσε περισσότερο κοντὰ στὸν ἀγαπημένον του. Ἡλθε ἡ ὥρα τοῦ χωρισμοῦ. Οἱ ἄνδρες ὅλοι εἶχον μπουκαρίσθη. Ὁ Γιαννάκης ἔστειλε εἰς τὴν προκουμὰ καὶ ἔβλεπε τὰ βελυπράκια τέλος τὰ βελυπράκια ἀνεχώρησαν μὲ τὰ στρατεύματά, καὶ ὁ Γιαννάκης ἔμεινε περιλυπημένος, ὥρες, χωρὶς νὰ ἔχῃ συνείδησιν ποῦ εὐρίσκεται. Ἄξαφ' ἔννοιωσε ἕνα χέρι στὸν ὤμῳ του.

—Βρὲ Γιαννάκη, πῶς στὸν Πειραιᾶ τέτοια ὄρα, τί χαζέβεις;

Τὸ παιδί ἐστράφη, καὶ εἶδε ὄριμον ἄνδρα ἐργατικόν.

—Ἐφυγε ὁ Ἡλίας, κύρ Πκύλε, ἀπεκρίθη, ξεσπῶν σὲ δάκρυα.

Δὲν μὲ μέλλει, ποῦ ἔφυγε, ὄλα τὰ παλληκάρια φεύγουν, πηγάζουν νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴν Πατρίδα, μὰ κλαίω, γιατί ἦθελα καὶ ἐγὼ, νὰ μποροῦσα, νὰ πάω μὲ τὸν, νὰ ἦμαι κοντὰ του. Ποῖος ξέρει, τί γράφει ἡ τύχη; Μποροῦσα ἀκόμη καὶ στὸν ὤμῳ μου νὰ τὸν πᾶρω ἂν τοῦ μέλλῃ νὰ λαβωθῇ.

—Μπράβο, Γιαννάκη, ποῦ ἀγαπᾶς ἔτσι τὸν καλὸ σου ἀδελφόν, μὰ ἐννοιά σου, ὁ Θεὸς θὰ τὸν φυλάξῃ, καὶ θὰ γυρίσῃ πίσω γέροντ, καὶ κλά. Ἐλα τώρα ν' ἀνεβῶμε στὴν Ἀθήνα, καὶ κῦτα νὰ ἦσαι πάντα καλὸ καὶ φρόνιμο παιδί, γιὰ νὰ χαρῇ ὁ Ἡλίας ὅταν θὰ γυρίσῃ. Τότε θὰ χαίρεσαι καὶ σύ, καὶ θὰ καμαρώνῃς.

—Εὐχαριστῶ, κύρ Πκύλε, εὐχαριστῶ, τὰ λόγια σου μοῦ ἔβγαλιν ἕνα κρῦ ποῦ ἐννοιώθη μέσα στὴ ψυχὴ μου. Τί λές; νὰ γράψω τῆς κυρούλας, πῶς ἔφυγε ὁ Ἡλίας μας; ἢ νὰ μὴν πικραθῇ ἡ μαύρη; ἄς μὴ τῆς τὸ γράψω καλλίτερα.

— Άφησε πρώτα να πάρης καμμιὰ καλή εἶδησι, καὶ τότε γράφεις τῆς γρηῃς.

Ὁ Γιαννάκης ἐπανελάβε τὴν φιλόπονη ζωὴν του, ἀπὸ τὸ πρῶτ ἕως τὴν ὥραν τοῦ Παρνασσοῦ ἀδιάκοπη ἐργασία. Μετὰ τὸ σχολεῖον ἐπήγαινε εἰς τὸ μικρὸ δωμάτιον ὅπου ἔμενε μὲ ἄλλους δύο τρεῖς συντρόφους, καὶ ἐκεῖ κατέτρωγε καμμιὰ ἐσπερινὴ ἐφημερίδα, ἐλπίζων νὰ ἰδῆ τὶ σχετικὸ μὲ τὸ σύνταγμα τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ἐγινεν ἡ μάχη τοῦ Σαρνταπόρου· ἔφθασαν χαρμύσονται αἱ εἰδήσεις τῆς νίκης, καὶ οἱ πρῶτοι τραυματῆται, καὶ μὲ ὀλίγες ἡμέρας γράμμα ἀπὸ τὸν Ἡλίαν. Ἐγραφε, ὅτι εἶναι λαβωμένος, ἀλλὰ πρῶτα ὁ Θεὸς ἢ λαβωματιὰ του δὲν εἶναι βραχειά, καὶ σὲ ὀλίγες ἡμέρας θὰ ἔφθανε εἰς ἕνα νοσοκομεῖο τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Γιαννάκης ἐσταυροκωπήθηκε, ὡς καλὸ Χριστιανόπαιδο ποῦ ἦταν.

— Δόξα νὰ ᾄχῃς Θεέ μου, ποῦ δὲν ἐσκοτώθηκε, τώρα μιὰ φορὰ νάρθη, καὶ ἐδῶ θὰ γίνῃ καλά. Κάθε ἡμέρα θὰ πηγαίνω νὰ ῥωτῶ, ὅταν ἔρχονται τραυματῆται.

Τέλος ἦλθε καὶ ὁ Ἡλίας μὲ τραῦμα εἰς τὸ στῆθος· εἰσῆλθε εἰς ἕν τῶν ἐν Ἀθήναις νοσοκομείων, καὶ μετὰ μηνὸς νοσηλείαν ἐβγήκε χλωμός, ἀδύνατος, καὶ βήχων. Τοῦ εἶχε δοθῆ ἀδεια μακρὰ ἀναρρωτική, καὶ ἀνεχώρησε γιὰ τὸ χωριό, ὅπου ὁ Γιαννάκης τὸν ἐσυνόδευσε, καὶ τὸν περιποιήτο στὸ δρόμο σὰν μικρὸ παιδί.

Ἐφθασαν εἰς τὸ χωριό. Συγχωρῆται κατέβηκαν μὲ ζῶα, καὶ κάθε προφύλαξι δυνατὴ ποῦ ἐπέτρεπαν τὰ ὄρεινὰ ἐκεῖνα μέρη, μετεφέρθη ὁ τραυματίας εἰς τὸ σπιτάκι του. Ἡ κυρούλα ἢ κακόμοιρη, ποῦ μόνον αὐτὰ τὰ ἐγγόνια εἶχε στὸν κόσμον, ἔκλαιε καὶ ἐθρήνει, καὶ συγχρόνως ἐφρόντιζε, πῶς νὰ περιποιηθῆ τὸ παιδί.

Τὰ φρέσκα αὐγά, τὸ γάλα τῆς γίδας, κότες, ὅλα μαζὺ ἐζήτησε νὰ τὰ ταῖσῃ στὸ ἐγγόνι της, γιὰ νὰ τὸ ἰδῆ μία ὥρα ταχύτερα καλά.

Ἡ εὐχαρίστησις ποῦ ἔφθασε στὸ σπιτί του, αἱ περιποιήσεις τῆς κυρούλας καὶ τῶν συγχωριανῶν του, ποῦ τὸν ἐτριγύριζαν, καὶ ἄκουαν ἀπὸ τὸ στόμα του τὰ πολεμικά, καὶ ὅλοι ἐπροθυμοποιούντο νὰ τοῦ προσφέρουν ὅ,τι εἶχε ἕκαστος — ἐνόμιζον, καὶ δικαίως ὅτι μέρος τῆς δόξας τοῦ πολεμιστοῦ ἀντανάκλα εἰς ὅλο τὸ χωριό — καὶ ὁ καθαρὸς ἀέρας ἐκαλλιτέρευσε πολὺ τὴν κατάστασί του.

Ὁ μικρὸς Γιαννάκης ἤσυχος σχεδὸν ἀνεχώρησε διὰ τὰς Ἀθήνας. Χαρούμενος ἐλογάριαζε ὅτι τοῦ Χριστοῦ θὰ ἐπανήρχετο, νὰ ἐορτάσῃ τὴ μεγάλη ἐορτὴ μὲ τοὺς ἰδικούς του. Τα-

κτικὰ ἔγραφε, καὶ ἔστειλε εἰς τὸ χωριὸ σοκολάτα καὶ διάφορα δυναμωτικά διὰ τὸν ἀγαπημένο ἀδελφὸ του, καὶ τακτικὰ ὁ ἐπίλογος τοῦ γράμματός του ἦτο «κοντεύουν ἢ μέρες ποῦ θάρθω, κύτα Ἡλία νὰ σ' εὔρω γερὸ καὶ παχύ».

Ἦλθον αἱ παραμοναὶ τῶν Χριστουγέννων, καὶ ὁ Γιαννάκης γεμάτος καλοῦδιὰ καὶ δῶρα ἀνεχώρησε διὰ τὸ χωριό. Καὶ τὸ φργί του τὸ λιτὸ κατέστησε ἀκόμη λιτότερο, τὸ εὐγενικὸ παιδί, διὰ νὰ λάβῃ τὴν εὐχαρίστησι, αὐτός, ἀπὸ τὸ ἴδιό του κόπο νὰ προσφέρῃ στὸν ἀδελφὸ του.

Μὲ πόση χαρὰ ἔφθασε. Τὶ ἀγκαλιάζματα! Τὶ φιλιὰ! Τὶ ἐρωτήσεις! Πῶς εἶσαι; γιὰ νὰ δῶ, πᾶχυνες; αἰσθάνεσαι δυνατὸς σὰν πρῶτα;

Πραγματικῶς ὁ στρατιώτης καλὰ ἐφάνετο καὶ ἀρκετὰ θρεμμένος ἦτο, μόνον ὁ βήχας τελείως δὲν τοῦ εἶχε παύσει.

— Ὡς νὰ γυρίσουν ἢ καλοκαιριές, μὲ τὴ χάρι τῆς Παναγίας, θὰ γίνῃ καλά, ἔλεγε ἢ κυρούλα, καλλίτερα κι' ἀπὸ πρῶτα.

Ἐφθασαν τὰ Χριστούγεννα, ἔσφαζαν τὸν χοῖρο ποῦ ἢ κυρούλα εἶχε στὸ λάκκο, γιὰ νὰ παχαίνῃ. Ἡ γειτόνισσες ἐβοήθησαν νὰ γίνουν τὰ λουκάνικα. Ὅλοι πρόθυμοι ἦσαν νὰ βοηθήσουν. Μιὰ γειτονοπούλα ἀφράτη καὶ καλὴ ἐζύμωσε τὰ Χριστούφωμα. Τὸ πρῶτ χαράγματα ὅλοι ἐπήγαν εἰς τὴν λειτουργίαν οὐδὲ τοῦ τραυματιῦ ἐξαιρουμένου, ὁ ὁποῖος ἐννοοῦτε νὰ μὴ λείψῃ.

Τὸ ψῆχος εἰς τὰ ὄρεινὰ ἐκεῖνα χωρὶς εἶναι δριμύτατο. Ὅταν ἐβγήκαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ὁ τραυματίας κατελήφθη ἀπὸ βῆχα ἐπίμονον, ὁ ψυχρὸς ἀέρας ἐνοχλοῦσε τὸν ἀδύνατον πνεύμονά του.

— Συφορά μου! συφορά μου! ἔλεγεν ἢ κυρούλα, γιὰτὶ παιδί μου ναρθῆς;

— Δὲν εἶναι τίποτα, κυρούλα, θὰ περάσῃ.

Ἐφθασαν στὸ σπιτί, ἔρριξε ὁ Γιαννάκης κλαρίν στὸ τζάκι, καὶ ἔβαλε τὸν Ἡλία στὸ κρεβάτι του, τοῦ ἔδωσε ζεστό, ζεστὸ γάλα νὰ πιῇ, γιὰ νὰ τὸν πάρῃ ὁ ὕπνος. Πραγματικῶς ἠσύχασε, καὶ μετὰ δύο ὥρας ἐξύπνησε εὐθυμος, καὶ εὐχαριστημένος, ὅπως ἔλεγε, καὶ ἐόρτασαν ὅλοι μὲ χαρὰν τὰ Χριστούγεννα.

Μετὰ δύο ἡμέρας ὁ μικρὸς ἀνεχώρησε διὰ τὰς Ἀθήνας. Τακτικὰ ἐξηκολούθει ἢ ἀλληλογραφία μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν, καὶ ὁ Γιαννάκης ἐλογάριαζε πότε θάρθη ἢ Λαμπρή, γιὰ νὰ τοῦ δόσῃ, ὡς ἔλεγε, γιὰ κάτω.

Μίαν ἡμέραν τὴ μεγάλη σαρακοστή ἦλθε ἔφεδρος συγχωρικὸς του, τοῦ ὁποῖου ἐκάλουν τὴν ἡλικίαν. Ἀμέσως ὁ μικρὸς ἔτρεξε νὰ τὸν ἀνταμώσῃ.

— Πές μου, πατριώτη, τί χαμπάρια; πῶς εἶναι ὅλοι στὸ χωριό; τί κάνει ὁ Ἡλίας; μοῦ γράφει πῶς εἶναι καλὰ μὰ ἐγὼ ἔχω πάντα ἀνησυχία.

— Ἀδυνατούλης εἶναι ὁ καῦμένος, ὅλοι λένε στὸ χωριό, πῶς τὸν ἔβλαψε, ποῦ πῆγε τοῦ Χριστοῦ στὴν ἐκκλησίαν, ἀπήνητησε μὲ ἀφέλεια ὁ χωρικός.

Ὁ Γιαννάκης ἐφραμακώθη. Ἀμέσως τὸ ἔκαμε ἀπόφασι. Τὶ τώρα; εἶπε, τὶ τὴ Λαμπρῆ; ἄς πάω νὰ δῶ μόνος μου τί τρέχει. Τὴν ἄλλη ἡμέρα ἀνεχώρησε.

Ἐφθασε στὸ χωριό, εὐρήκε τὸν Ἡλία, νὰ κάθεται στὸ πεζούλι τοῦ σπιτιοῦ στὸν ἤλιο, χλωμό, ἀδύνατο.

— Γιαννάκη, πῶς ἦρθες; γιατί;

— Γιὰτὶ σ' ἐπεθύμησα, ἀδελφάκι μου, ἀπεκρίθη μὲ ψεύτικο γέλοιο τὸ παιδί, προσπαθώντας νὰ κρύψῃ τὴν ἀπελπισίαν ποῦ ἐπλημύρισε τὴν ψυχὴν του στὸ ἀντίκρυσμα τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἡ κυρούλα ποῦ εἶναι;

— Μέσα, ὅλο καὶ μαγειρεύει, ὅλο καὶ πολεμάει, νὰ φτιάχνῃ γιὰτρίκα, καὶ ξελιχοῦδέματα. Τὶ καλὰ ποῦ ἔκαμες, Γιαννάκη, καὶ ἦρθες, μοῦ δίνει μεγάλη χαρὰ ὁ ἐρχομός σου.

— Τώρα πιὰ δὲ φεύγω, θὰ μείνω ἐδῶ, ὡς νὰ γίνῃς τέλεια καλὰ, νὰ γυρίσουμε μαζὺ στὴν Ἀθήνα, δὲν μπορῶ χωρὶς ἐσένα, ὅλα μοῦ φαίνονται μαῦρα.

— Θὰ γίνω καλά, παιδί μου, θὰ γίνω. Μὰ... κι' ἂν δὲ γίνω δὲν πρέπει νὰ λυπηθῆς τόσο, ὥστε νὰ σοῦ φαίνονται ὅλα μαῦρα. Νὰ μὲ θυμᾶσαι χωρὶς λύπη, μονάχα μὲ ἀγάπη. Ὅλοι θὰ πεθάνουμε Γιαννάκη. Μποροῦσα, καὶ νὰ ἔμενα στὸν τόπο, καὶ νὰ μὴ σὰς ἐβλεπα. Τώρα ἂν πεθάνω, εἶμαι στὸ σπιτί, στὸ χωριό, κοντὰ στὴν κυρούλα τὴν καῦμένη, κοντὰ σὲ σένα, θὰ μὲ θάψουνε στὸ γύρο τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὅλοι θὰ μοῦ λένε καλὴμέρα τῆς Κυριακῆς καὶ τῆς σκόλες. Ὑστερα, νὰ σοῦ πῶ, ἐχάρηκα τὴ δόξα τῆς πληγῆς μου. Στὴν Ἀθήνα ὅλοι μὲ χαϊδεύανε, καὶ μ' ἐκαμάρωναν. Ἐδῶ γιὰ θυμῆσου, τί ἔγινε ὅταν ἦρθαμε, ὅτε καὶ νὰ ἤμουν κανέναν μεγάλος ἄνθρωπος, ὅλο τὸ χωριὸ κατέβηκε στὸν κάμπο γιὰ μένα.. Εἶμαι εὐχαριστημένος.. πολὺ εὐχαριστημένος.

Ὁ Ἡλίας παρ' ὅλα τὰ φργιὰ τῆς γερόντισσας καὶ τοῦ Γιαννάκη τὰ χἀδιχ, ἐμαρᾶθηκε δύο τρεῖς ἐβδομάδες ἀκόμη, καὶ ἕνα δειλινὸ χωρὶς πόνον, χωρὶς ἀγωνίαν, σὰν ν' ἀποκοιμήθη, ἀφῆκε τὴ γενναία του ψυχὴ, νὰ πεταῖξῃ στὰ οὐράνια. Τὸ τί ἔγινε στὸ χωριό, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ περιγράψῃ, μὲ τί θρήνους, μὲ τί τουφεκιὰς τιμητικῆς, μὲ τί πένθιμες κωδονοκου-

σίες, καὶ τί λουλούδια ἐσυνόδευσαν ὅλοι οἱ κάτοικοι τὸν ἀνδρεῖον στὴν τελευταία του κατοικίαν.

Ὁ Γιαννάκης ἀμίλητος, σκυθρωπὸς ἀμέσως τὴν ἄλλη ἡμέρα ἀνεχώρησε διὰ τὰς Ἀθήνας. Ἀμα ἔφθασε, ἔτρεξε εἰς τὴν Λαϊκὴ Τράπεζαν, ἐπῆρε τὰς διακοσίας του δραχμάς, καὶ μετὰ πέντε ἔξ ἡμέρας ἐπέστρεψε μὲ ἕνα μεγάλο βαρὺ κιβώτιο. Ἐχρειάσθη τὸ καλλίτερο, καὶ δυνατότερο μουλάρι γιὰ νὰ τὸ ἀνεβάσῃ εἰς τὸ χωριό.

Τὴν ἄλλη ἡμέρα ἐπροσκάλεσε τὸ μάστορα καὶ τὸν κτίστη τοῦ χωριοῦ, οἱ ὅποιοι μὲ τὰς ὀδηγίας του ἔστησαν ἕνα ὠραῖο μαρμαρίνο σταυρὸ ἐπάνω στὸ μνημα τοῦ πολεμιστοῦ. Ἡ ἀφράτη γειτονοπούλα, ποῦ εἶχε ζυμώσει τὰ χριστούφωμα, ἐφύτεψε τὰ ὄμορφα λουλούδια τὰ ὅποια μαζὺ μὲ τὸ Γιαννάκη καλλιεργεῖ.

Ἴδου πῶς διετράνωσε τὴν εὐγνωμοσύνην του καὶ τὴν ἀδερφικὴν του ἀγάπην τὸ εὐγενικὸ λουστράκι, καὶ πῶς εὐρέθη τὸ μικρὸ νεκροταφεῖο στολισμένο μὲ μαρμαρίνο σταυρὸ.

15 9, βρίου 1913

ΑΙΚ. ΚΑΤΣΥΦΟΥ

ΤΟ 1913

Χρόνος πλεγμένος μὲ μυριές, χρόνος μὲ κλαδιὰ δάφνης στεφανωμένος, χρόνος ὄραϊος δοξαμένος καὶ τρανός, χρόνος ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ Θεὸν εὐλογημένος.

Χρόνος ποῦ ἔβγαλεν ὄνειρα παληῶν καιρῶν ἀληθινὰ, χρόνος ποῦ ἐσειφάνωσεν ἢ νίκη, χρόνος ποῦ ἀνάστησε μεγάλους μας νεκρούς, χρόνος ποῦ ἔθαψεν ἡρώας τιμημένους.

Χρόνος ποῦ τὴν Ἑλλάδα ἐβάπτισε ξανά εἰς τὰ δασιέροντα νερὰ τῆς ἀθανασίας. Χρόνος ποῦ οἰδερα ἐτσάκισε σκλαβιάς. Χρόνος ποῦ μοίρασε παράσημα ἀνδρείας.

Χρόνος ποῦ ντύθηκεν εἰς δλοκόκκινη πορφύρα βαμμένην εἰς τὸ αἷμα τῶν Ἑλλήνων, χρόνος, ποῦ χρύσωσε ξανά τὸ σκήπτρον τοῦ διαδόχου τῶν Μεγάλων Κωνσταντίνων.

Χρόνος ὅπου μὲ δόξης ἀλουργίδα ἐσκέπασε τὸν θρόνον Βασιλέως, ἡρώος καὶ τρανοῦ βουλγαροκτόνου, χρόνος μεγάλος καὶ ἀγασμένος.

Χρόνος πολλῶν θυμάτων καὶ θυσίας, χρόνος ποῦ ἐπλεξε μὲ τὴν χαρὰν τὴν λύπην, χρόνος ποῦ ἄνοιξε δρόμον ἀθανασίας εἰς τοὺς μικρούς καὶ ταπεινοὺς, κι' ἀγνωστούς. Χρόνος τοῦ 13 τιμημένος κι' ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ Θεὸν εὐλογημένος.

ΕΛΛΗΝΙΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΕΛΛΗΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ «ΣΗΜΑΙΑ»

ΚΑΛΒΟΣ Ο ΖΑΚΥΝΘΙΟΣ

Α'.

Παρήλθον ἔτη ἑκτοτε.

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἠγόρασα ποτε ἕκ τινος παρὰ τὴν Ἀγίαν Εἰρήνην παλαιοπώλον δύο τομίδια ἑλληνικῶν ποιημάτων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἠγάπων ἀσυνειδήτως τοὺς στίχους, καὶ δύο ὁμοιοκαταληξίαι, ὁποιαδήποτε μὲ συνεκίνουν βαθέως. Τὸ ἓν ἐκ τῶν τομίδιων ἦτο ὁ «Ὀδοιπόρος» τοῦ Παναγιώτου Σούτσου. Πρὸ πολλοῦ ἀνεζήτησαν τὸ βιβλίον τοῦτο. Τὴν εὐρεσὶν τοῦ ἀπεδέχθην ὡς δῶρον τῆς θείας Προνοίας καὶ κατέβαλα προθύμως τὸ ἀντίτιμον αὐτοῦ. Ἐξ ἐναντίας τὸ ἄλλο τομίδιον συγκατετέθη μόνον τῇ ἐπιμόρφω παρακλήσει τοῦ παλαιοπώλου γὰ φορηθῶ ἀντὶ καταβολῆς εὐτελεστάτου τιμήμα-

τος. Ἐπαελθὼν εἰς τὸ μαθητικὸν δωμάτιόν μου, διήλθον ὀλοκλήρους ὥρας ἐν ἐκστάσει πρὸ τῶν πατριωτικῶν μονολόγων καὶ τῶν ἐρωτικῶν δυαδῶν τοῦ Ὀδοιπόρου καὶ τῆς Ραλλοῦς. Καὶ ἀφοῦ ἐκορέσθην ἐξ αὐτῶν, ἔπειτα τὴν χεῖρα πρὸς τὸ δεύτερον βιβλίον. Ἄγνωστον ἀγνώστου εἰς ἐμὲ ποιητοῦ· τὸ ἦνοιξα μηχανικῶς, καὶ εἰς τὴν σελίδα ἐφ' ἧς τυχαίως προσηλώθησαν τὰ ὄμματά μου ἀνέγνω, ἄλλοτε μὲν ἐλκνόμενος, ἄλλοτε δ' ἐκκλητιόμενος, τοὺς ἐξῆς στίχους, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Ὀρκεανός :»

Γῆ, τῶν θεῶν φροντίδα,
Ἑλλάς, ἡρώων μητέρα,
Φίλη, γλυκεῖα πατρίδα μου,
Νύχτα δουλείας σ' ἐσκέλασε,
Νύχτα αἰώνων.

ΧΩΡΙΚΗ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ

«ΣΗΜΑΙΑ»

Οὕτω εἰς τὸ χάος ἀμέτρητον
 Τῶν οὐρανίων ἐρήμων
 Νυκτερινὸς ἐξάπλωσεν
 Ἐρεβος τὰ πλατέα
 Πένθημα ἐμβόλια.

Καὶ εἰς τὴν σκοτίαν βαθεῖαν,
 Εἰς τὸ ἀπέραντον διάστημα
 Τὰ φῶτα τῶν ἀστέρων
 Κινοῦνται σιγαλὰ
 Καὶ λυπημένα.

Ἐχάθησαν ἢ πόλεις,
 Ἐχάθησαν τὰ δάση,
 Κ' ἢ θάλασσα κοιμάται
 Καὶ τὰ βουνὰ καὶ ὁ θόρυβος
 Παύει τῶν ζώωντων.

Εἰς τὰ φρικτὰ βασίλεια
 Ὅμοιάζει τοῦ θανάτου
 Ἡ φύσις ὅλη ἐκεῖθεν
 Ἦχος ποτὲ δὲν ἔρχεται
 Ὑμνων ἢ θρηῶν.

Ἀλλὰ τῶν μακαρίων
 Σταύλων ἰδοὺ τὰ ἤφα
 Κάγκελλα ἢ ὡς αἰ ἀνοίγουσιν,
 Ἴδοὺ τὰ ἀκάμαντα ἄλογα
 Τοῦ ἡλίου ἐκβαίνου.

Χρυσᾶ, φλογώδη, καίουσι
 Τοὺς δρόμους τοῦ ἀέρος
 Τὰ ἀμιλλητήρια πέταλα,
 Τοὺς οὐρανούς, φωτίζουσι
 Δάμπουσαι ἢ χαῖται.

Τώρα ἔξανόγει τ' ἄνθη
 Εἰς τὸν δροσοῶδη κόλπον
 Τῆς γῆς ἢ ἀγῆ καὶ φαίνονται
 Τώρα τῶν φιλοπόνων
 Ἄνδρῶν τὰ ἔργα.

Τὰ μυρισμένα χεῖλη
 Τῆς ἡμέρας φιλοῦσι
 Τὸ ἀναπαυμένον μέτωπον
 Τῆς οἰκουμένης· φεύγουσι
 Ὀνειρα, σκότος.

Ὑπνος, σιγή· καὶ πάλιν
 Τὰ χωράφια, τὴν θάλασσαν,
 Τὸν ἀέρα γεμίζουσι
 Καὶ τὰς πόλεις μὲ κρότον
 Ποίμνια καὶ λύραι.

Εἰς τοῦ σπηλαίου τὸ στόμα
 Ἴδοὺ προβαίνει ὁ μέγας
 Λέων, τὸν φοβερόν
 Λαιμὸν τετριχωμένον
 Βρέμων τινάζει,

Ὁ ἀετὸς ἀφίνει
 Τοὺς κρημονὸς ὑψηλοῦς·
 Κτυπάουσι ἢ πτέρυγες
 Τὰ νέφη, καὶ τὸν Ὀλυμπον
 Ἡ κλαγγὴ σχίζει.

Ἐθλυσε τὴν Ἑλλάδα
 Νύκτια πολλῶν αἰώνων,
 Νύκτια μακρῶς δουλείας,
 Δισχύνη ἀνδρῶν, ἢ θέλημα
 Τῶν ἀθανάτων.

Ἡ χώρα τότε ἐφαίνετο
 Ναὸς ἡρειπωμένος.
 Ὅπου οἱ ψαλμοὶ σιγᾶουσι
 Καὶ τοῦ κισσοῦ τὰ ἀιρέμματα
 Φύλλα κοιμῶνται.

Ὡσὰν ἐπὶ τὴν ἄπειρον
 Θάλασσαν τῶν ὄνειρων
 Ὀλίγαι ἀπηλιτισμένα
 Ψυχὰι νεκρῶν διαβαίνουσι
 Μὲ δίχως βίαν,

Οὕτως ἀπὸ τοῦ Ἄθωνος
 Τὰ δένδρα, ἕως τοὺς βράχους.
 Τῶν Κυθήρων, κυλίουσα
 Τὴν ἄμαξαν βραδεῖαν
 Οὐρανοδρόμον,

Ἡ τρίμορφος Ἐκάτη
 Ἐθεώρει τὰ πλοῖα
 Εἰς τοῦ Αἰγαίου τοὺς κόλπους
 Δίμνοντα ἀδόξως, φεύγοντα.
 Διεσκορπισμένα.

Σὺ τότε, ὦ λαμπροτάτη
 Κόρη Διός, τοῦ κόσμου
 Μόνη παρηγορία,
 Τὴν γῆν μου σὺ ἐνθυμήθηκες,
 ὦ Ἐλευθερία!

Πρόσεχε τώρα ὡς ἄνεμος
 Σφοδρὸς μέσα εἰς τὰ δάση,
 Ὁ ἀλαλαγμὸς σηκώνεται·
 Ἄκουε τῶν πλεόντων
 Τὰ ἔια μάλα.

Σχισμένη ἀπὸ μυρίας
 Πρώρας ἀφρίζει ἢ θάλασσα,
 Τὰ πετρωμένα ἀδράχτια
 Ἐλεύθερα ἔσπλῶννται
 Εἰς τὸν ἀέρα,

Ἐπὶ τὴν λίμνην οὕτως
 Ἀγρευτὰ πετοῦν
 Τῶν μελισσῶν τὰ πλήθη
 Ὅταν γλυκὴ τοῦ ἔαρος
 Φυσᾷ τὸ πνεῦμα,

Ἐπὶ τὴν ἄμμον οὕτω
 Περιπατοῦν οἱ λέοντες
 Ζητοῦντες τὰ κοπάδια,
 Τὴν θέρμην τῶν ὀνύχων
 Ἐὰν αἰσθανθῶσιν.

Οὕτως, ἐὰν τὴν δύναμιν
 Ἀκούσουσι τῶν πτερόγων
 Οἱ ἀετοί, τὸ κτύπημα
 Τῶν βροντῶν ὑπερήφανοι
 Καταφρονοῦσιν.

Πεφιλημένα θρέμματα
 Ὀκεανοῦ, γενναῖα
 Καὶ τῆς Ἑλλάδος γῆσια
 Τέκνα καὶ πρωτοσιτᾶτα
 Ἐλευθερίας

Χαίρετε σεῖς, κυχνήματα
 Τῶν θαυμασίων Σπετοῶν,
 Ὑδρας, Ψαρρῶν, σκοπέλων,
 Ὅπου ποτὲ δὲν ἄραξε
 Φόβος κινδύνου.

Τὰ δειλὰ τῶν ἐχθρῶν σας
 Πλήθη καταφρονησατε·
 Τὴν κόμην πάντα ὁ θρίαμβος
 Στέφει τῶν ὑπὲρ πάτρης
 Κινδυνεύοντων

ὦ ἐπουράνιος χεῖρα!
 Σὲ βλέπω κυβερνώσαν
 Τὰ τρομερὰ πηδάλια,
 Καὶ τῶν ἡρώων ἢ προῶραι
 Ἴδοὺ πετάου.

Ἴδοὺ κροτοῦν, συντριβοῦσι
 Τοὺς πύργους θαλασσίους,
 Ἐχθρῶν ἀπειρῶν· σκάφη,
 Ναύτας, ἰστία, κατάρτια
 Ἡ φλόγα τρώγει,

Καὶ καταπίνει ἢ θάλασσα
 Τὰ λείψανα τὴν νίκην
 Ὑψωσε ὦ λύρα· ἂν ἦρωες
 Δοξάζωνται, τὸ θεῖον
 Φιλεῖ τοὺς ὕμνους.

Τοὺς στίχους τούτους, ἐν οἷς ἡ ἀρχαιοπρέπεια τῶν εἰκόνων ἀμιλλᾶται πρὸς τὸ μέγεθος αὐτῶν καὶ ἡ ἀπὸ τῶν κυμάτων ἀναδυομένη Διογενὴς ἔλευθερία παρίσταται ὡς ἡ ὑψίστη προσωποποίησις τῶν θαλασσίων θριάμβων τοῦ Ἀγῶνος, μετὰ τὴν «ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένην» Ἐλευθερίαν τοῦ Σολωμοῦ, τοὺς στίχους τούτους, πρωτοτύπως ὠραίους, ἔγραψεν ὁ Ἀνδρέας Κάλβος ὁ Ζακύνθιος. Σήμερον διάφορον ἔχομεν ἀντίληψιν τοῦ ἐν τῇ ποιήσει καλοῦ. Ὁ «Ὀδοιπόρος» τοῦ Σούτσου, παρὰ τὸν σεβα-

σμὸν δὲν τρέφω πρὸς τὸν ποιητὴν, μὲ κινεῖ σχεδὸν εἰς μείδιαμα. Ἀλλὰ θαυμάζω τὰς ὠδὰς τοῦ Κάλβου, καὶ τὸν λόγον τοῦ φαινομένου ἐπιχειρῶ τὰ ἐξηγήσω σήμερον πρὸς ὑμᾶς ἐν πάσῃ εὐκρινείᾳ.

Α'.

Γερμανὸς λόγιος, δημοσιεύσας πρό τινας χρόνου περιγραφὴν τῆς Ἰθάκης, ἐξῆρε διὰ θερμῶν ἐκφράσεων τὰ θέλητρα, αἵτινα διακρίνουσιν ἐκάστην τῶν Ἰονίων Νήσων· τὰς γραφικὰς τοποθεσίας τῆς Κερκύρας, τὴν ἰδιοφυῆ σύστασιν τῆς Λευκάδος, τὰ μεγαλοπρεπῆ ἀγροκήπια τῆς Ζακύνθου, τὰ ἐλάδη ὄρη τῆς Κεφαλληνίας, καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς μικρᾶς Ἰθάκης, τὸ ὄφειλόμενον εἰς τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου. Οὐδεὶς ὁ τυφλωτῶν πρὸς τὰ ἰδιάζοντα κάλλη τῆς ἐπιτανησιακῆς φύσεως, πολλῶ μᾶλλον οἱ ξένοι, οὔτινες κατερχόμενοι ἐκ τῶν διμυλωδῶν αὐτῶν πατριδῶν ἐντρυφῶσι δι' ὀφθαλμῶν ἀπλήτων εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν αἰθρίαν τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ. Ὅμως καὶ ἄλλα χῶραι τῆς ἡμετέρας πατρίδος ἐπροκίσθησαν διὰ θελητῶν ἀξίων τὰ προκαλέσωσι τὸν θαυμασμόν τῶν ξένων· αἱ Χάριτες δαμιλεύουσι τὰ δῶρά των εἰς τὸ Αἰγαῖον, ὡς οἱ Ἐρωτες τὰ μειδιήματά των εἰς τὸ Ἴόνιον. Ἀλλὰ τὸ χάρισμα ὅπερ ἔλαχεν ὡς ἐξαιρετικὸς κληρὸς εἰς τὴν Ἐπτάνησον, τὸ θέλητρον, οὕτως τὸ μυστήριον μόνη αὐτὴ κατέχει, εἶναι ἢ νεωτέρα ἑλληνικὴ ποίησις. Οἱ ποιηταὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος δὲν φθάνουσι τὸ γιγάντιον ἀνάστημα τῶν αἰδῶν τῆς ἀρχαιότητος, οὐδὲ μετέχει τὸ ἄσμα των τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀνεπιτηδεύτου μεγαλείου τῶν ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας ἀνωνύμων ἀδελφῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ οὕτοι ἐβαπτίσθησαν ἐντὸς τῶν ρεῖθρων τοῦ Περμησοῦ καὶ οὐχὶ σπανίως ἐβάδισαν τὴν ὁδὸν ἧτις τείνει πρὸς τὰ ὑψηλά.

Πάντων τούτων, ἀναμφισβητήτω δικαίωμاتي ὑπερέχουσιν οἱ ποιηταὶ τῆς Ἐπιτανήσου, κληρονόμοι τῆς φόρμιγγος τοῦ Δημοδόκου, ἧτις ἐφαίδρυνε τὰς καρδίας τῶν Φαιάκων καὶ ἔφερε τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ Ὀδυσσεύς. Μόλις ὁ Ἄρης ἠνθῆσεν ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἡ ἠδύπνοος Μοῦσα συνήνθησε μετ' αὐτοῦ, μεγαλυνθεῖσα, ἔξω τῶν στενῶν ὄριων, ἐν οἷς περιέκλειον αὐτὴν οἱ ποιηταὶ τῶν ἡγεμονικῶν αἰώνων καὶ τῶν σατραπικῶν δωμάτων. Ὁ ὕμνος τοῦ Σολωμοῦ ἐδημοσιεύετο τὸ πρῶτον ἐν τῷ ἀγωνιζομένῳ Μεσολογγίῳ, καὶ ὁ Κάλβος ἐλάμβανε τὸ πῦρ τῆς ἐμπνεύσεως ἐκ τοῦ πυρσοῦ τοῦ Κανάρη. Οἱ ποιηταὶ τῆς Ἐπιτανήσου, καθ' ἃ ἐκφράζεται σοφὸς ἀνὴρ, ὁ Βράβιλας, περὶ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, τοῦ γλυκυστίου Ἰουλίου Τυπάλδου, διηρημένους διὰ τῶν στίχων των «τὴν ἀλή-

θειαν τῶν κοινωνικῶν καὶ ἀτομικῶν γεγονότων, ὅσα χορηγοῦνται τὴν ὕλην εἰς τὴν ποίησιν, ἀποτελοῦσι τὴν πνευματικὴν αὐτῆς ὑπόστασιν· οἱ στίχοι τῶν ἀδιορθώτως ἐξέροχονται ἐκ τῆς ἀενάου καὶ καθαρωτάτης πηγῆς τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, καὶ ἠδυνήθησαν νὰ κατασταθῶν εὐχερῆς καὶ ἐναρμόνιον ὄργανον τῆς μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἡμετέρας ἀναγεννωμένης ἑλληνικῆς ποιήσεως». Τολμῶ νὰ προσθέσω ὅτι οἱ ποιηταὶ τῆς Ἐπικλήσου ὑπέδειξαν πάσας τὰς τρίβους ἃς ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ νεωτέρα ἑλληνικὴ ποίησις, παρέσχον νέαν ζωὴν εἰς αὐτήν, καὶ ἀπῆλθον ἢ εἰσήγαγον παρασκευάσαντες τὴν ὁδὸν εἰς τοὺς ποιητὰς τοῦ μέλλοντος, οἷτινες θὰ ἐκτελέσωσιν ὀρασιότερα θέματα δι' ὀρασιότερων στίχων. Ὁ Σολωμὸς ψάλλει τὴν ἑλληνικὴν ἐπανόστασιν δι' ὑψηλῶν φθόγγων καὶ παρέχει εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἀπλότητα καὶ βάθος, ἄγνωστα τέως εἰς αὐτήν. Ὁ Βαλαωρίτης εἰς τοὺς στίχους του κατοπτρίζει ὅλην τὴν ἀρματωλικὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὀσσης ἐν τῇ φύσει, ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἐν τῇ γλώσσῃ. Ὁ Τερτοπέτης εἰς τὸν ἀρχαῖον μῦθον παρέχει ἀκόπως τὴν χροιάν τοῦ δημόδου ἄσματος. Ὁ Μαρκοῦς, ἐμπνεόμενος ἐκ τοῦ παρόντος, θρηνεῖ καὶ ἐξιδανικεῖ δι' εὐγενῶν νοημάτων καὶ ἀληθιοτήτων εἰκόνων ἐν σοφῶς ἐρρυθμισμένῳ στίχῳ τὰς συμφορὰς τῆς Κρήτης. Ὁ Ἰούλιος Τυπάλδος ψάλλει μελωδικάτα τὸν ἔρωτα, ἢ δὲ βάρβιτος αὐτοῦ ἐκβάλλει τόνους οἰονεὶ δακρυσταγεῖς ὡς τὸ παράπονον ἀνθρώπου, καὶ ὑποτρέμοντας ὡς ἡ πρωινή δρόσος ἐπὶ τῶν φύλλων. Καὶ ὁ Λασκαράτος διὰ στροφῶν, ἐν αἷς τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ μορφὴ συνδέονται ἀναποσπάτως, γεννῶν τὸν μέγαν γέλωτα. Πάντες οὗτοι, καὶ ὅταν δὲν ἐμπνεύονται ἄγνως ἐκ τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ πάντοτε ἐξεφράσθησαν ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ, εὐγενεστάτη, ὡς πᾶσα γλώσσα δι' ἧς ἐλάλησεν ἡ ποίησις, καὶ κατὰ τὸν ποιητὴν, «ἔδωσαν νέα φορεσιὰ ἔς τὸν κλέφτικον τὸν στίχον». Καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ ὕψος τοῦ ἐνδύματός των παραλαμβάνωσιν ἄλλοθεν, κατασκευάζουσιν αὐτὸ κατὰ τὸν πατροπαράδοτον τρόπον καὶ διαθέτουν τὰς πτυχὰς του ἑλληνοπρεπῶς. Ἡ ποίησις ἐκείνων ζῆ. καὶ σύγκειται ἐκ σαρκὸς καὶ πνεύματος.

Δὲν γνωρίζω διατί. ἐγὼ τοῦλάχιστον, ἀδυνατῶ νὰ διακρίνω τὴν ζωὴν ταύτην καὶ τὴν ἀριότητα καὶ εἰς τὰ ποιητικὰ προϊόντα τῆς καθαρηνότητος. Νομίζω ὅτι τὸ κυριώτερον κατ' ὄρασμα τῆς γλώσσας τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν κοινοβουλευτικῶν ἀγορεύσεων εἶναι νὰ σύρῃ τὴν ποίησιν ἐγγύτερον τοῦ βάρβιτος τῆς πεζότη-

τος. Καὶ ὅτε ἀκόμη ἡ καθαρηνότητα αὐτὴ διαμορφοῦται κατ' ἀρχαῖον ζῆλον, καλλιτεχνικώτερον, καὶ τότε τὰ δημοουργήματα αὐτῆς φέρουσιν εἰς τὴν μνήμην μου μίαν ἀπὸ τὰς ὑπερφανεῖς ἡρωίδας ἐνὸς μεγάλου Ἑγγύου ποιητοῦ· πλάσμα περικαλλές καὶ γοητεῖον, ἀλλὰ πλασμένον φεῦ! ἐκ χιόνος.

Ἄλλ' ὁ ποιητὴς, τοῦ ὁποῦν τὸ ἐγκώμιον θέλω ἤδη νὰ πλέξω ἐνώπιον ὑμῶν, δικαίως δύναται νὰ παρατηρήσῃ ὅτι δὲν ἐγραφε εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, τὴν ὁποίαν διὰ τόσων ζωηρῶν χρωμάτων ἐξείλω. Ναί· εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Κάλβος πρὸς τοὺς ποιητὰς τῆς Ἰονίου σχολῆς συνδέεται μᾶλλον διὰ τῆς γεννήσεως ἢ διὰ τῆς γλώσσας αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ ποιητὴς τῶν Ὠδῶν, κατέχων ἐξαιρετικὴν ὅλως θεῖον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, ἐξαιρετικῶς πρέπει νὰ κριθῇ. Οἱ ποιηταὶ τῆς Ἐπικλήσου πηγάζουσιν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐκ τοῦ Σολωμοῦ· ὁ Κάλβος ἐξ οὐδενὸς τῶν συγχρόνων αὐτῷ ἐδέχθη μαθήματα, καὶ οὐδένα εὗρε μιμητὴν. Δὲν ὠμίλησε τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ἀλλ' οὐτε τὴν σήμερον ἐν χρήσει καθαρηνότητα. Μεταχειρίζεται γλῶσσαν ἀχαλίνωτον καὶ ἀκάνονιστον, ἐν ἣ τὸ στυλιπνὸν μάρμαρον τῆς ἀρχαίας χρωματίζεται συνήθως ὡς ἐμψυχον ἐκ τῆς καθομιλουμένης. Ἄλλ' ἂν τοιαύτη γλῶσσα καθιστᾷ ἐν πολλοῖς δυσπρόσιτον τὴν ποίησίν του, ἢ ἀρχαία Μοῦσα παρέχει σχεδὸν εἰς πάντα στίχον αὐτοῦ ἀσυνήθη χαρακτῆρα, μακρὰν παντὸς κινδύνου κοινοτοπίας καὶ πεζολογίας. Σύγχρονος τοῦ Κανάρη καὶ τοῦ Βότσαρη, ψάλλει τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα ὡς μικρὸς τις Πίνδαρος, ἠπιώτερος καὶ μετρωτέρος «ἐν Ἀυδίοις αὐλοῖς ἀλύων», κατὰ τὴν ῥῆσιν αὐτοῦ τοῦ ψάλτου τῶν Ὀλυμπιονικῶν. Ἐφαρμόζων τὸ περιλάλητον παράγγελμα τοῦ Ἀνδρέου Σχευιέ, ἐπὶ νεωτέρων νοημάτων τεχνουργεῖ ἀρχαίκοις στίχους.

(Ἀπὸ τὰ πρῶτα Κριτικά τοῦ κ. Κ. Παλαμῆ).

ΠΟΛΕΜΟΣ

Β'.

Ὅταν ἔμεινε μόνη ἔσκυψε πάλι στὸν ἀσθεῖν τῆς καὶ προσεκτικὰ ἀνεσήκωσε τὸ κεφάλι του γιὰ νὰ τὸ ἐπαναθέσῃ ἀναπαυτικώτερα στὴν διπλωμένη κουβέρτα ποῦ ἀνεπλήρωσε τὸ μαξιλάρι. Τὸ ἀναμμένο πρόσωπο, τὸ ὁποῖον πρόωρα εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὸ γῆρας καὶ ἡ φθορὰ, καὶ τὸ ὁποῖον διετήρει ἀκόμη ἴχνη νεανικῆς εὐμορφίας, ἀνῆκε σ' ἕνα νέον ἄνδρα, καὶ καθὼς τὸ ἔβλεπε καὶ ἴσχυε τὰ πυκνὰ μαῦρα μαλλιά του, τὰ χεῖλη τῆς ἔτρεμαν ἀπαυστα.

Πόσον ἐμισούσε τὸν βάρβαρον πόλεμον, ποῦ ἠφάνιζε καὶ συνέτριβε χιλιάδες ὠραίες ὑπάρξεις σ' αὐτὴν. Ἡσθάνετο ὅτι ὁ ἀσθεῖς τῆς εἶχε κάποιον ἐλπίδα, ἀλλὰ τί ἐλπίδα μπορούσε νὰ ἔχη στὰ ἄπειρα χέρια τῆς; Δὲν εἶχε ἀποτύχη εἰς κάθε κρίσιν ποῦ εἶχε ἀντιμετώπιση κατὰ τῆς φρικτῆς ἐβδομάδος ποῦ ἐπέρασε; Ὁ Λοχίας τί νὰ ἐννοοῦσε ἀραγε ὅταν ἔλεγεν ὅτι ἦτο καὶ δική τῆς τύχη. Εἰς τὸ χειρουργεῖον ὅλοι ἐγνώριζαν τὴν ἐξευτελιστικὴν δρᾶσιν τῆς, ἀλλὰ κανεὶς δὲν τὴν ἐπλάττε τόσον ζωηρὰ ὅσον αὐτή. Αἱ κτηνώδεις πραγματικότητες τοῦ πολέμου, καὶ τὰ τερατώδη ὄργανα τῆς μάχης, τῆς ἀφήρεσαν ὄχι μόνον τὸ θάρρος ἀλλὰ καὶ τὸν πατριωτισμὸν. Κάθε αἴσθημα ἀφοσιώσεως πρὸς τὸν σκοπὸν ὁ ὁποῖος τῆς εἶχε ἀναφερώσει τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς εἰς τὰ δοκιμαστικὰ νοσοκομεία, εἶχε σβύσῃ εἰς τὸ θέαμα τῶν σπαρακτικῶν σκηνῶν, τὰς ὁποίας ἔβλεπε νὰ ἐκτυλίσσονται εἰς τὸ πρῶτον στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον. Ἀκόμη καὶ τώρα ποῦ ἔκλεινε τὰ μάτια τῆς, ξαναζούσε μέσα στὴ κραυγὰ τοῦ θανάτου, ἀκούουσα τῆς ἀγωνιώδεις φωνῆς, βλέπουσα τὰ κομματιασμένα πρόσωπα, ἀναπνεύουσα τοὺς δηλητηριασμένους ἀτμούς, ὑποφέρουσα τῆς φρικτῆς ἀπανθρωπίας, ἢ ὁποῖος ἐπάγωναν τὸ αἶμα, καὶ ἀπειλοῦσαν τὸ λογιεῖν. Ἀπὸ τὴν περασμένην τῆς πείραν τίποτε δὲν τῆς ἔκανε νὰ ὑποπτευθῇ τὴν πιθανότητα τέτοιων θεαμάτων, ἐντούτοις ἔμεινε εἰς τὸ καθήκον τῆς, δίδουσα μὲ ἀπεγνωσμένη βοήθεια στὸ βαρὺ ἔργον τῶν χειρουργῶν ὡς τὴν στιγμὴν ποῦ ἕνας τραυματιοφορεὺς εἰσήλθε μὲ κάτι ποῦ ἦτο ποτὲ ἀνθρώπος, βαδίζων ἀνάμεσα ἀπὸ στίχους μίᾳς ἀνθρωπίνης ἀθλιότητος, ἀπέθεσε τὸ φορτίον ἐκβάλλων βαρεῖαν κατάραν ἐναντίον τοῦ ἀνπερασπίστου θύματος. Πρὸς στιγμὴν ὅλα ἔφυγαν ἀπ' τὸ μυαλό τῆς, ἀλλ' ὅταν ἡ συναίσθησις ἐπανῆλθε, ἡσθάνθη τὴν φρικτὴν νὰ σφίγγῃ τὴν καρδίαν τῆς, καὶ τὸν ἑαυτὸν τῆς ἐπαναστοῦντα κατὰ τῆς ἀγριότητος τοῦ πολέμου μὲ ἕνα αἴσθημα τὸ ὁποῖον καμμία θέλησις δὲν ἠδύνατο νὰ περιορίσῃ καμμία πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη νὰ νικήσῃ. Πολλὲς φορές εἶχε ὄνειρευθῇ τὸ καθήκον, ἀλλὰ πάντοτε εἶχε τρομερὰ ἀπατηθῇ—μὲν φορὰ στὸ ἀλύπητο μαστίγωμα ἐνὸς ἀνθρώπου τὴν ὥρα τῆς ἐγχειρήσεως ἐπειδὴ ἀργούσε ἡ ἐνέργεια τοῦ χλωροφορμίου· ἄλλοτε στὴν θέα ἐνὸς φοβεροῦ λάθους ἀπὸ ἀμαθῆ γιαντῶν, τὸ ὁποῖον ἐδιόρθωνε ὁ θάνατος καὶ ἄλλοτε πάλιν ὅταν ἕνας τραυματίας ἐκτὸς ἑαυτοῦ ἀπὸ τὴν ἀγωνία ἐκτύπησε ἕνα χειρουργὸν μ' ἕνα μαχαίρι καὶ εὐθὺς ἐτουφεκίσθη ἀπὸ τὸν ἐξωργισμένον γιαντῶν.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ (Ὁ Μεγάλος Ἕλληνας).

Ἐκτοτε τῆς εἶχε δοθῇ ἡ βαρεῖα ἐργασία τοῦ φαρμακείου, καὶ ὅταν κατὰ τύχην τὴν ἐπανεφέραν εἰς εἰδικὴν ὑπηρεσίαν, ὅλοι οἱ πατριωτικοὶ τῆς σφυγμοὶ εἶχαν σταματήσει. Καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ πολεμικὰ νέα, τὴν ἀφήναν ἀδιάφορον, καὶ καθὼς ἐκτύπησε τὸν ἐμπιστευμένον στὴν φροντίδα τῆς ἀσθενῆ, χίλια ἐπαναστατικὰ ἰδέαι τὴν ἐβασάνιζαν.

Γιατί νὰ χαρῶ μὲ τῆς ἀγριότητος τῆς νίκης ἢ τῆς ἠττας; Ποῖος μπορούσε νὰ διακρίνῃ φίλους ἀπὸ ἐχθρούς, μέσα στοὺς τρελλοὺς ποῦ ἀλληλοαπεκεφαλίζοντο; Ὅλοι ἦσαν ἐξ ἴσου ἀπάνθρωποι εἰς τὸ φονικὸν ἔργον των. . . Ὁ ἀγχιος σκοπός! Καὶ τὰ δύο μέρη ἦσαν ἕνοχα εἰς φρικταλότητος ποῦ ἐνέπαιζον τὰς λέξεις, καὶ ἕκαστος προσηύχετο στὸν ἴδιον Θεὸ γιὰ ἐπιτυχία. Ἦτο δυνατό κανένα δίκαιον, καμμία πόλις, ἢ κανένας Θεός, νὰ δικαιολογήσουν τὰ κτηνώδη θεάματα τῶν ὁποῖων εἶχε παραστῆ μάρτυς, τὴν ἀκολασίαν ποῦ εἶχε ἰδῆ νὰ διαπράττεται εἰς τὸ ἀγιώτερον τῶν ὀνομάτων; Ποῖος σκοπὸς μπορούσε νὰ ἐξαγνίσῃ ἢ καὶ νὰ δικαιολογήσῃ ἀκόμη, τὰ ὄργανα ποῦ εἶχε ἀντικρύσει εἰς διάφορα στρατόπεδα, ὅπου κορε-

σμένα πουλιά ἀπετελείωναν τὸ ἔργον τῶν ἀνθρώπων ποῦ ἔφθαναν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν κτηνῶν ; Διὰ ποῖον λόγον νὰ θεραπεύσης ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι ὡς μόνον σκέψιν εἶχαν νὰ μεταχειρισθῶν τὴν δύναμιν τους, γὰρ νὰ ἀκροτηριάσουν ἢ νὰ καταστρέψουν ἄλλες ἐπίσης ἀξίες ἢ ἀνάξιες ἀνθρώπινες ὑπάρξεις ; Ἐὰν δὲν ἔσωζε αὐτὸν τὸν ἀνθρώπου τοῦ ὁποίου ἡ ζωὴ ἔφευγε ἐμπρὸς τῆς, ἴσως κάποια ἄλλη γὰρ γλύτωνε. Μήπως κάθε χέρι στρατιώτου ποῦ τὸ παρέλυε ὁ θάνατος δὲν ἐλύτρωνε ἓνα ἀδελφικὸ κεφάλι ; Καὶ δὲ θὰ ἦταν προτιμότερο καθὼς καὶ ὁ ἀσπλαγχνος λοχίας εἶχε πῆ νὰ πέθαινε ὅσο γληγωρότερα.

Ἡ γυναῖκα ἔφερε τὸ χέρι στὸ μέτωπό της σὰν νὰ ἤθελε νὰ διώξῃ τῆς ἀγριεὶ σκέψεις ποῦ ἐπλημμύριζαν στὸ μυαλό της, καὶ ἔσκυψε νὰ κυττάξῃ τοὺς ἐπιδέσμους τοῦ ἀρρώστου. Ἄφου εἶδε ὅτι ἦσαν στεγνοὶ, τοὺς ἐβούτηξε πάλι στὸν κουβᾶ καὶ ἀρχίζε νὰ τὸν βρέχῃ μὲ τὸ παγωμένο νερό. Κάποια στιγμή τὰ μάτια του ἀνοίξαν καὶ καθὼς συνήτησε τὸ θολό του βλέμμα τοῦ χαμογέλασε ἐνθαρρυντικά. Μόνον ἓνα λεπτὸ τὸ βλέμμα του ἐβυθίσθηκε στὸ δικό της, ἀλλὰ ἡ φεύγουσα ἐλπίς καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη ποῦ ἐφάνερωσε, ἔδιωξε τῆς σκέψεις της καὶ τῆς ἐγενιοῦσε διὰ πρώτη φορά τὴν ἀπορία γιὰ τὴν τεθῆ ὑπὸ ἰδιαιτέραν φροντίδα. Ποιὸς καὶ τί ἦταν ἀγνωστοί. Ὅτι ἐνεθυμείτο, ἀπὸ τὴν φρικτὴ νύχτα ποῦ τὴν ἐφώναξαν στὸ καθῆκον της, ἦτο τὸ ἀλύπητο στοίβαγμα εἰκοσάδων πληγωμένων καὶ νεκρῶν εἰς φορεῖα, ἡ κραυγὴ, ἡ σύγχυσις, ἡ ἀτακτοῦ βία ἐνὸς ἐν κινήσει στρατοῦ καὶ ἡ ἀνέλπιστος πρόσκλησις νὰ ἀναλάβῃ τὴν σοβαρὰν αὐτὴν φροντίδα χωρὶς νὰ φεισθῆ οὐδενὸς κόπου. Δὲν ὑπῆρχε καιρὸς γιὰ ἐρωτήσεις καὶ αἰ ὀλίγα βιαστικὰ ὀδηγία τὰς ὁποίας ἐπρόφερε ὁ στρατιωτικὸς ἰατρός, σὰν νὰ ἤξευρε τὴν ἀνικανότητά της καὶ δὲν ἐπερίμενε νὰ τὸν ἐννοήσῃ, τὴν ἀφήκων ἀπροετοίμαστον ἐν αἰφνιδίᾳ χειροτερεύσει. Στὴν ἀρχὴ δὲν εἶχε φαντασθῆ ὅτι θὰ ἔμενε πίσω, ἀλλ' ὅταν καὶ τὸ τελευταῖον φορεῖον ἐσηκώθη μὲ τὸ τυρρανισμένον του φορτίον, ὑψώσε μίαν εὐχαριστήριον δέξιον καὶ συνεκέντρωσε ὅλην τῆς τὴν προσοχὴν στὸν ἀσθενῆ της. Δὲν εἶχε καμμιὰ ἀπόδειξι γιὰ τὴ ταυτότητά του· πλὴν τῆς γαλάζιας στολῆς λοχαγοῦ τοῦ ἵππικου μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἔφεραν στὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ μὴ μὰτὰ στὴν πληγὴ του τὴν ἐπληροφόρησε ὅτι εἶχε στὰ χέρια της μὴ χαμένην ζωὴν. Μὴ ἀπρόσεκτος βιαστικὴ ἐγχείρησις συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τῆς σφαίρας καὶ ἡ πνευμονία τὸ ἀπετελείωνε. Ἀδιάκοπα κατὰ τὰς ἀκολουθούσας ἡμέρας καὶ νύκτας ἐσκέ-

πτετο ὅτι ἡ ζωὴ εἶχε σβύσει, ἀλλ' ὅτι ἡ φύσις εἶχε βοηθήσῃ τοὺς ἀγῶνας της, καὶ ἀπομακρύνει τὸν θάνατον, κάμνουσα αὐτὴν νὰ ἐλπίζῃ ὅτι, ἡ ζωτικότης τῆς νεότητος, μπορούσε ν' ἀναχαιτήσῃ τὸ ἐξαφανιστικὸν ἔργον τῆς πληγῆς. Μολαταῦτα τὸ τελευταῖον δωδεκάωρον ὁ πυρετὸς ἀνέβαινε, καὶ ὅταν τὸν ἤκουσε νὰ αἰσθμαίνῃ ὑπὸ τὴν θολωτὴν ἀτμόσφαιραν τῆς ἐκκλησίας ἤσθάνθη τὸ τέλος νὰ πλησιάζῃ.

Μία ἀκόμη ἀποτυχία εἰς τὰς τόσας ἄλλας Δὲν ἐστάθη ἰκανὴ νὰ σώσῃ οὔτε μὴ ζωὴ καὶ τὸ χειρότερον δὲν ἦτο βεβαία αὐτὴν ἐμελλε. Γιὰ ἦταν καὶ αὐτὸ χειρότερον ; Ὑπαρξίς εἰς ἓνα κόσμον ὁ ὅποιος ὄχι μόνον ἠνέχετο, ἀλλὰ καὶ ὑπεβοηθοῦσε τὴν καθολικὴν σφαγήν, δὲν ἦτο τόσο μεγάλο δῶρον. Ἀσφαλῶς ὁ τάφος δὲν θὰ ἐφύλαττε μεγαλειτέραν φρίκην γιὰ ὄσους εἶχαν ζήσει. Μέσα στὸν νυκτερινὸ ἐφιάλτη τοῦ πολέμου. Τὰ μόνον ἡσυχὰ πρόσωπα ποῦ μπορούσε νὰ θυμηθῆ ἦσαν τῶν πεθαμένων. Ἦκουσε τὴν ἀνώμαλον ἀναπνοὴν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ οἱ ταχεῖς σφυγμοὶ του, τὴν εἰδοποίησαν ὅτι δὲν ἔχει καὶ ρὸν νὰ χάνῃ. Τοῦ σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ τὸν κατέφερε νὰ καταπιῆ λίγο κονιάκ, ἐνῶ ταυτοχρόνως ἡ ματιὰ της στάθηκε στοὺς νέους βαλμένους στὸ στήθος του ἐπιδέσμους καὶ ἡ καρδιά της ἔπαυσε νὰ κτυπᾷ. Ἐνα βλέμμα στὴν κηλίδα ἐπάνω στὸ ἄσπρο λινὸ ἦτο ἀρκετὸ νὰ τῆς πῆ τί συνέβαινε. Ἡ πληγὴ εἶχε ἀνοίξῃ καὶ ὁ ἀνθρώπος ἐβάδιζε ταχέως στὸν θάνατον. Γωνιαστὰ ἐπάλαιε ἀπηλπισμένα, μὲ ὅλα τὰ ἀτελείωτα μέσα νὰ σταματήσῃ τὴ ροὴ τοῦ αἵματος, ἐνῶ πικρὰ ἤλεγχε τὸν ἑαυτὸν της γιὰ τὴν ἀμάθειά της. Ἐὰν ἐγνώριζε κάτι, λίγο περισσότερο θὰ μπορούσε νὰ σταματήσῃ τὴν αἱμοραγίαν. Διὰ νὰ μὴν εἶνε προετοιμασμένη γιὰ τέτοια περίστασι ; Ὡ ! τῆς ὥρες ποῦ ἔχασε ἐνῶ μπορούσε νὰ ἔχῃ μάθει πῶς μπορούσε νὰ τὴν ἀντιμετωπίσῃ... Ἦτο ἀμαθὴς, ἐγκληματικὰ ἀμαθὴς, καὶ τῶν στοιχείων ἀκόμη τῆς νοσηλείας. Θὰ ἦτο ὑπεύθυνος διὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Θὰ τὸν ἐφόνευε ἐνῶ ζητοῦσε νὰ τὸν σώσῃ. Δὲν θὰ ἦτο βέβαιον ἐπίσημον πρόσωπον γιὰ νὰ τὸ νοσηλεύσῃ αὐτὴ. Ἦτο ἐγκλημα τῶν χειρουργῶν νὰ τὸν ἐμπιστευθῶν στὰ χέρια της. Ἐγνώριζον ὅτι δὲν εἶχε πρακτικὴν πείραν. Μόνον μὴ φανερὰν στὸ νοσοκομεῖον εἶχε... Τί εἶχε δὴ νὰ κάμουν σ' αὐτὴ τὴν περίστασι... Ναι—ναί—τὸ εἶχε κάμει αὐτό!... Καὶ αὐτὸ ἐπίσης... Ἀλλὰ τί ἄλλο ; Τί ἄλλο ; Πρέπει νὰ ἐνθυμηθῇ...

Ὅλο καὶ ταχύτεροι οἱ σφυγμοὶ καὶ συχνότερες ἡ ἀναπνοές. Ἐνοιωθε σχεδὸν τὴν ζωὴν νὰ γλυστῆ μέσα ἀπὸ τὰ χέρια της

Ἀλλὰ δὲν θὰ ἔφευγε. Αὐτὴ ἦταν ἡ τύχη της. Αὐτὴ ἦταν μὴ πάλι γιὰ τὴ ζωὴ. Δὲν θὰ πέθαινε... Ἐνθυμήθηκε τώρα. Τῆς ἦλθαν ὅλα στὴ μνήμη της... Ἦτο ἀπλούστατον—μόνον νὰ μὴ φοβηθῆ καὶ νὰ μὴ χάσῃ τὸ θάρρος της ἕως ὅτου—Γιὰτί ἐφαίνετο ἡ ἐκκλησία τόσο πένθιμη ; Δὲν ἀνέπνεε πλῆρα ; Ἐτελείωσε λοιπόν ;

Ἐπίεσε βιαστικὰ τὰ δάκτυλά της σὲ μὴ ἀρτηρία, καὶ αἰσθανθεῖσα τοὺς βραδεῖς διακεκομμένους παλμούς, ἔσχισε σὲ πολλὰ κομμάτια ἓνα σεντόνι. καὶ τὰ ἔδεσε σφιχτὰ στὰ μέλη του κατόπι ἐσήκωσε τὸ πόδι του ψηλά, καταβάλλουσα ὅλην τὴν δύναμιν της διὰ νὰ τὸ κρατήσῃ γερμένον καὶ νὰ κανονίσῃ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος. Παρήλθον πέντε δέκα, δεκαπέντε λεπτά, καὶ ὁ ἀπελπισ ἀγὼν ἐξηκολούθει. Ἐποιοῦσε κάθε μῦς τοῦ σώματός της, καὶ τὰ ὑπερτεταμένα νεύρα της ἐκτυποῦσαν εἰς σημεῖον ποῦ ἀπειλοῦσαν τὸ λογικόν της. Ἀλλὰ οὔτε γιὰ μὴ στιγμή δὲν τολμοῦσε νὰ ἡσυχάσῃ. Πίσω ἀπ' τῆς πυκνῆς σκιῆς ποῦ τὴν περιετριγύριζαν παρεμύνησε ὁ θάνατος, ἔτοιμος νὰ ἀρπάσῃ τὴν λείαν του, ποῦ ἡ ἐξάντλησις θὰ τὴν ἠνάγκαζε νὰ τοῦ παραδώσῃ.

Ἐπανηλειμμένως ἠσθάθη μὴ ψυχρὰ πνοὴ νὰ περνᾷ ἀπ' τὸ πρόσωπό της, καὶ πρὸ πέρα εἰς τὸν αἰωρούμενον ἀπὸ τὴν φλόγα τοῦ φαναριοῦ πέπλον τῆς ὀμίχλης, ἐφαντάζετο ὅτι ἔβλεπε σώματα ἀνδρῶν σωριασμένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς φρικιαστικὰς καὶ ἀποτροπαίας στάσεις, ἀκριβῶς σὰν ἐκεῖνας ποῦ εἶχε δὴ εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Ἐτέντωσε τὰ μάτια της

γιὰ νὰ διακρίνῃ τὸν κυμαινόμενον ἀχνὸν ποῦ ἄλλοτε ἔπερνε τὸ σχῆμα κουρτίνας, καὶ ἄλλοτε διελύετο ἐλπίζουσα νὰ λύσῃ τὸ τρομακτικὸν μυστήριον. Ἀλλ' οἱ ἀκίνητοι ὄγκοι ἔμειναν στὴν θέσιν τους.

Μήπως οἱ νεκροὶ ποῦ εἶχαν μεταφέρει ἀπὸ τὸ ὑγρὸν νοσοκομεῖον, ἐσύροντο ἀπὸ τοὺς ρυχοῦς τάφους των, γιὰ νὰ εὔρουν ἓνα ἄγιον τόπον ; ...

Πόσον ἀπαισίως ἡσυχὸι ἐφαίνοντο ! Ἐντούτοις ἓνας μόνον ἦταν ἡσυχος, πολλοὶ τὴν ἐκύταζαν μὲ ὀρθάνοικτα γυαλιστερὰ μάτια. Δὲν εἶχε εὐχαριστηθῆ ὁ θάνατος μὲ τὴν πλουσίαν συγκομηδὴν του ; Γιὰτί νὰ ἐπιθυμῆ καὶ τὴν μόνον ζωὴν τὴν ἐμπιστευμένην στὴν φροντίδα της ; Δὲν θὰ τὴν παρέδιδε ὡς τὴν τελευταίαν της πνοὴν θὰ πολεμοῦσε ἤθελε νὰ τὴν σώσῃ, καὶ ἡ δύναμις δὲν τῆς ἔλειπε Περιφρονοῦσε τὸν θάνατον...

Ἐπίεσε τὰ χέρια τοῦ ἀσθενοῦς καθὼς χαμήλωσε τὸ πόδι. Δὲν εἶχε πλέον τὴν παγωμένην κρυάδα ποῦ ἔσφιξε τὴν καρδιά της, καὶ ἡ κηλὶς ἔπαιε μικρὸ χῶρον στὸν νέο ἐπίδεσμο ποῦ τοῦ εἶχε βάλῃ. Εἶχε σταματήσῃ ἡ αἱμοραγία ; Μὲ κενούργια ἐλπίδα ξανασήκωσε τὸ πόδι, ἐνῶ ἀπὸ κάθε γωνία τῆς σκοτεινῆς ἐκκλησίας, φανταστικὰ χέρια ἀπλώνοντο ψηλαφητὰ γιὰ ν' ἀρπάσουν τὸ πάπλωμα καὶ νὰ τὴν ρίξουν χάμω Ὅλο καὶ πρὸ κοντά της ἔφθαναν, καὶ πρὸ βαρεῖα ἐπέβαν τὰ χέρια της σὰν νὰ ἤθελαν νὰ τῆς τὰ ξεκολλήσουν.

(Ἀπὸ τὸ Ἀγγλικόν)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1913

Ἄρ. 1029. Παλαιὸς καὶ νέος χρόνος. — Αἱ Ἑλληνίδες κατὰ τὸ 1912. — Ἡ λίμνη. — Ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ. Αἱ Ἑλληνίδες εἰς τὰ νοσοκομεῖα. — Αἱ κυραὶ τοῦ Πειραιῶς. — Νοσοκομεῖον ἐρυθροῦ Σταυροῦ. — Ἀπὸ τὰ παράξενα τῆς ζωῆς. — Τὰ Χριστούγεννα τῆς Μάνας. — Τὸ παιγνίδι τοῦ μπάροπα Ἰσιδώρου. — Αἱ Γερμανίδες περὶ τῶν Ἑλληνίδων. Τὸ ἐν Ἀθήναις Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων καὶ ἡ κατὰ τὸν πόλεμον εὐεργετικὴ αὐτοῦ δράσις. — Τὸ πεθαμένο ἄγριον. — Στοὺς ἡρωϊκοὺς νεκρούς. — Τὸ μνημα. Ἄρ. 1030. Θέλω τουφέκι. — Οἱ δύο Κανάρηδες. — Τὰ δῶρα τῶν μικρῶν. — Ἄνδρας καὶ γυναῖκα. — Κρητικὸς Ἀπρίλης. — Παράδεισος μικρῶν — Κόρη καὶ θάλασσα. — Ὁ Μαβίλλης περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος. — Ἡ ἐορτὴ τῆς Jeanne d'Arc. — Τὸ κομπολόι μου. — Γιὰ τὰ ὀνόματα.

Ἄρ. 1031. Εἰς τὴν ἐλευθέρᾳ πατρίδα μου. — Γιὰ ἓνα ἰδανικόν. — Βράδου στὴ σκηνή. — Ἐνας μέγας χορὸς μετεμφισμένων εἰς τὴν Ἡλιούπολιν. — Ἡ ἀναχώρησις τῆς κ. Πανᾶ. — Ἡ ἀδελφή. — Τὰ σχολεῖα εἰς τὸ Μόναχον. — Ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. — Ἡ παροχὴ ἐργασίας τοῦ Λυκείου.

Ἄρ. 1032. Ὁ ἅγιος τῆς Λίμνης. — Αἱ μητέρες τῶν ἀνδρῶν. — Στοχασμοὶ περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν μας. — Ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. — Ὁ σπόρος τοῦ Μέλλοντος. — Ὁ ἥρωϊς ἀρχικελευστής. — Σαρακοστή. — Ἐγερτήριο. — Κρητικοὶ καὶ Ἡπειρώτες. — Τὰ κορίτσια μας καὶ ὁ Πολιτισμὸς. — Θριαμβευτικὸν μᾶρος.

Ἄρ. 1033. Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος. — Στὸ γλυκό μας Βασιλιά. — Ἐρχεται. — Ὁ Βασιλεὺς ἀπέθανε! — Ζήτω ὁ Βασιλεὺς. — Ἡ ὀρθοδοξία. — Ἐμειώθη ἡ κατανάλωσις. — Τὸ Γραφτό. — Θάνατος Καλλιτεχνῶν. — Ἀπὸ τὸ ταξίδι μου. — Ἀπὸ τὴν πομπὴν τῆς ὀρθοδοξίας. — Τὸ μνημα ἡ μάνα του ζητᾷ.

Ἄρ. 1034. Ποῦ ζῶμεν. — Ἡ Βασίλισσα Ὀλγα. — Ὁ Μέγας Βασιλεὺς. — Μαρία Μαντζαβίνου — Θάμβος. — Μία τραγωδία. — Αἱ Ἀθῆναι πενθοῦσαι τὸν Βασιλέα των. — Ἡ Ἀλληγογραφία τοῦ Χουμβόλδ. — Ἡ μεταφορὰ τοῦ νεκροῦ Βασιλέως εἰς τὴν Δεκέλειαν. — 25 Μαρτίου. — Ὁ πληγωμένος Σημαιοφόρος. — Ἀπὸ τὸ ταξίδι μου.

Ἄρ. 1035. Τὸ Πάσχα. — Ἀπὸ τὰ Πασχαλινὰ διηγήματα. — Χαρίκλεια Καμβουκίδου. — Ἡ ἄλωσις

των Ἰωαννίνων. — Ὁ Ἀνδριάς τοῦ ἀρχιεπιστοῦ. — Ἀνάστασις. — Ἡ τέχνη εἰς τὸν πόλεμον. — Ἐπιστολή πρώτη. — Στίχοι τοῦ Μορκορά πρὸς τὸν Βασιλέα Γεώργιον. — Στοχασμοὶ περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν μας. — Τὰ Βάγια. — Ἡ πεταλοῦδα. — Ἀπὸ τὸ ταξεῖδι μου.

Ἀριθ. 1036 Ἡ συνομιλία. — Στὸ σχολεῖο. — Μία σοφὴ τοῦ Μεσαιῶνος. — Ἡ λίρες τοῦ Ζάχου. — Τὸ μάθημα τῆς Κούνιας. — Στοχασμοὶ περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν μας. — Ἀπὸ τὸ παιδίον τῶν μαχῶν. — Ἡ ἔκθεσις τῆς κυρίας Θ. Φλωρᾶ Καραβία.

Ἀριθ. 1037 Ἐνα δοκιμαστικὸ ταξεῖδι. — Ἐδανθία Ἐμπεδοκλή. — Τὸ Συνέδριον τοῦ διεθνoῦς συμβουλίου τῶν γυναικῶν. — Μία γυναικοῦλα μὲ καρδιά. — Ἡ ψῆφος τῆς γυναικὸς εἰς τοὺς Βορείους. — Οἱ δύο Κωνσταντινοί. — Ἀπὸ τὸ ταξεῖδι μου. — Στοχασμοὶ περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν μας. — Ἡ ἐθνικὴ μας ζωὴ εἰς τὰ σχολεῖα. — Ἡ θεία Ἰωάννα.

Ἀριθ. 1038 Ἡ Εἰρήνη. — Τὸ γένος. — Ἀποκαιρητισμός. — Ἡ καπετάνισσα. — Πρὸς τὸ ἰδεῶδες. — Θεσσαλονίκη. — Ἡ καμπάνα. — Νικόλαος Σπανδωνῆς. Στοχασμοὶ περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν μας. — Πολυξένη Τσιτσικλή. — Ἐρως. — Ἡρως. — Πῶς νὰ ἐνδυνάμεθα.

Ἀριθ. 1039 Γιατί δὲν ζητῶ δικαιώματα. — Μουσικὴ κίνησις. — Ἡ κατάργησις τῶν Δημοσίων ἐξετάσεων. — Μαθίλδη Σερᾶ. — Ἡ διαθήκη. — Στοχασμοὶ περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν μας. — Ἡ τρίτη Ἑλλάς. — Ἐρως. — Ἡρως. — Καλοκαιρινοὶ παράδεισοι.

Ἀριθ. 1040 Αἱ Βουλγαρίδες. — Madame Pecher Stowe. — Ἀπὸ τὸ ταξεῖδι μου. — Στοχασμοὶ περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν μας. — Ἀπὸ τὴν Πάτρα ὡς τὴν Ἀθήνα. — Ἐρως. — Ἡρως. — Ὁ ἄλλος. — Αἱ γυναῖκες τῆς Ἑλλάδος. — Ὁδηγία περὶ προφυλάξεως τῆς Χολέρας.

Ἀριθ. 1041 Ὁ Βασιλεὺς μας ἔρχεται. — Ὁ Βασιλεὺς μας ἔφθασε! — Ἀπὸ τὸ Ἀκταῖον. — Διὰ τὸν κ. Γενήσερλην. — Διαμαρτυρία τοῦ συνδέσμου τῶν ἐν Κρήτῃ Φιλομούσων. — Εἰκόνες ἀπὸ τὸν πόλεμον. — Ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Humboldt. — Καὶ ἐφημερίδες τῶν δεσποινίδων. — Ὁ τυφλός. — Ἐρως. — Ἡρως.

Ἀριθ. 1042 Αἱ Ἑλληνίδες εἰς τὸν πόλεμον. — Αἱ Ἑλληνίδες μετὰ τὸν πόλεμον. — Ὁ θάνατος τῆς Βί abbadié d' Arrast. — Οἱ ἔπαινοι. — Ἡ καλλιέργεια τῆς Φυλῆς εἰς τὴν Γερμανίαν. — Ὁ Φεμινισμός ἀνά τὸν κόσμον. — Ἀπὸ τὸ Λουτράκι. — Ὁ καμπούρης. — Ἐρως. — Ἡρως.

Ἀριθ. 1043 Αἱ Ἑλληνίδες εἰς τὸν πόλεμον. — Νέαι Γιγαντομάχοι. — Ἡ ἐπιβολὴ εἰς τὴν ἀνατροφὴν. — Τὸ ὑπερ τῆς Γυναικείας ψήφου συνέδριον τῆς Βουδαπέστης. — Αἱ φιλοφρονήσεις. — Ἐν ἀηδόνι. — Ἡ κ. Humbrey Ward. — Τὰ πρῶτα Κριτικά. — Ἡ ποίησις τοῦ Ρήγα. — Ἡ Ζένη. — Γυναικεία κίνησις.

Ἀριθ. 1044 Ἡ εἰρήνη. — Ὁ Σολωμὸς καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀγωγή. — Ἀπὸ τὰ πρῶτα Κριτικά. — Ἀπὸ τὸ ταξεῖδι μου. — Τὰ χέρια μου. — Ἡ κ. Humbrey Ward. — Τ' ὄρφανό. — Ἡ ἐπιβολὴ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν. — Ἡ παιδαγωγία τῆς μουσικῆς. — Τρία τριαντάφυλλα. — Ἀναρρωτήριον παιδῶν. — Γυναικεία κίνησις. — Ἡ πρόοδος προοδεύει.

Ἀριθ. 1045 Αἱ Ἑλληνίδες καὶ αἱ πολιτικαὶ ἐπιστήμαι. — Οἱ γενναῖοι εἰς τὴν πρωτεύουσαν. — Ὁ σύνδεσμος τῶν ἐργατῶν. — Ὁ πιὸ τρανὸς καημὸς μου. — Παλιὰς ἀναμνήσεις. — Ὁ πρόδρομος τῆς ἀναγεννήσεως. — Ἡ ψυχὴ καὶ ἡ λύρα. — Τ' ἀλογάκι. — Ὁ χειμῶνας. — Ὁ Σολωμὸς καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀγωγή. — Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις εἰς τὸ Λύκειον. — Εἰκόνες ἀπὸ τὴν Δωριδα. — Διατάραξις τῶν παιδιῶν. — Διαλέξεις. — Στὸν ἔνδοξό τους γυρισμό.

Ἀριθ. 1046 Ἡ μεγάλη καὶ τραγὴ. — Κρητικὸς Ἀπρίλης. — Κρητικὴ ἀναμνήσεις. — Ἡ μεγάλη ἐσορτὴ τῆς Ἐνώσεως. — Αἱ ἐπιφανέστεραι φυσιογνωμίαι εἰς τὴν ἐσορτὴν τῆς Σημείας. — Στὴν ἐλεύθερον Κρήτη. — Ἀπὸ τὴν μεγάλην Κρητικὴν ἐσορτὴν. — Πόλεμος. — Νοσοκόμοι. — Ἡ χθεσινὴ τῆς κ. Φωκᾶ.

Ἀριθ. 1047 Αἱ Ἑλληνίδες εἰς τὸν πόλεμον. — Χριστούγεννα. — Ἐσορτὴ Φεμινιστικῆ. — Τὸ 1913. — Ὁ Μαρμαρένιος Σταυρός. — Ἀνδρέας Κάλβος. — Ὁ πόλεμος. — Κρητικὴ ἀναμνήσεις. — Χριστούγεννα.

ΟΝΟΜΑΤΑ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ

Κυρία καὶ Δες. — Ἀνθὴ Βασιλειίδου, ἱατρὸς, Αἰκ. Β. Κατσοφῶ, Μαρία Πινέλλη, Μ. Δικαίου, Εἰρ. Νικολαΐδου, Μάρθα Φῶν Μπιμπερστάιν, κ. Πηνελ. Σ. Δέλτα, Θάλεια Φλωρᾶ Καραβία, Μαρία Μαρτέν, Σεβία Δαμηλάτη, Παρισινῆ, W. Bechterew, κ. Δ. Μ. Μιράντα, Ἀθηνᾶ Γ. Ἐλιακοπούλου, κ. Καλ. Παρέν. — Ποιήματα καὶ διηγήματα ἐδημοσιεύθησαν τῶν κ. κ. Κ. Παλαμᾶ, Ἄλ. Παπαδιαμάντη, Κ. Χατζοπούλου, Ρήγα Ραγιᾶ, Φιλὸ Γ. Τσοκοπούλου, R. Kipling, I. Τρέτσικν.

ΓΑΛΑΚΤΟΥΧΟΝ ΝΕΣΤΛΕ ΑΛΕΥΡΟΝ

ΤΕΛΕΙΑ ΤΡΟΦΗ ΔΙΑ
ΤΑ ΒΡΕΦΗ, ΑΝΑΡΡΟΝΥΑΣ ΚΑΙ ΓΕΡΟΝΤΑΣ
ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΤΟ ΚΑΛΙΤΕΡΟΝ ΕΛΒΕΤΙΚΟΝ ΓΑΛΑ

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ φαρμακεία καὶ φαρμακευπορεῖα.
ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ Δεσφί τὴν Ἑλλάδα καὶ Κρήτην.

Κ^ΟΣ ΕΥΓ. ΠΛΟΚ ΑΘΗΝΑΙ